

Karavanke

Bundeskanzleramt

Gefördert aus Mitteln der Volksgruppenförderung des Bundeskanzleramtes.

REPUBLIKA SLOVENIJA

URAD VLADE RS ZA SLOVENCE V ZAMEJSTVU IN PO SVETU

V Radovljico se vrača Festival čokolade

STRANI 6, 7

Gorenjka, najbolj znana in priljubljena čokolada pri nas, letos praznuje sto let. Častljivo obletnico bodo zaznamovali tudi na letošnjem Festivalu čokolade, kjer bodo razlomili in razdelili stokilogramsko Gorenjko z lešniki. / Foto: Tina Dokl

V Slovenskem planinskem muzeju si lahko ogledate zbirko o gorniški in alpinistični zgodovini, na katero je slovenski narod zelo ponosen. Muzej je tudi prostor doživetij. **STRAN 4**

V Celovcu je bila leta 1986 ustanovljena slovenska Župnija svetih Cirila in Metoda. Nedeljske maše so vsako nedeljo v celovski mestni cerkvi svetega Egidija. **STRAN 8**

Radovna je med bregovoma Hom in Boršt urezala 1600 metrov dolgo in do 250 metrov globoko sotesko Vintgar, ki je izjemno priljubljena turistična točka. **STRANI 12, 13**

UKRAJINA - KOROŠKA

Med prisilnimi delavci na Koroškem so bili tudi Ukrajinci

V času druge svetovne vojne je bilo okoli osemdeset tisoč prisilnih delavcev na Koroškem. Morali so kot delovna sila nadomestiti predvsem moške, ki so se na frontah borili za Hitlerjev režim. Med prisilnimi delavci so bili tudi Ukrajinci Štefan Rezstej, Ljubka Cakovska in Anisja Denisjaka. Zadnjima dvema je Anisjin sin Tomaž Ogris posvetil knjigo.

Janko Kulmesch

Le redkokdo se zaveda, da so bili na Koroškem v obdobju nacionalsocializma največja skupina žrtev prisilni delavci in vojni ujetniki. Samo na kmetijah jih je bilo na koncu vojne več kot trideset tisoč. Vsega skupaj se je število prisilnih delavk in delavcev na Koroškem stopnjevalo od 10.015 (april 1941) na

Foto: arhiv Novice Celovec

Tomaž Ogris

80.603 (februar 1945) – tako zgodovinar August Walz v svoji knjigi »Prisilno delo na Koroškem v Drugi svetovni vojni«. Walz se je kot prvi znanstveno posvetil kruti usodi prisilnih delavk in delavcev v deželi na severni strani Karavank. Prihajali so zlasti iz vzhodnoevropskih dežel, tako imenovani »ostarbajtarji«, 5.800 (februar 1945) pa jih je bilo tudi iz Slovenije. Nacistični režim jih je prisilil, da kot delovna sila nadomestijo v glavnem moške, ki so se na frontah morali boriti za Hitlerjevo

Nemčijo. Mnogi od njih so prihajali iz današnje Ukrajine, iz dežele, kjer danes divja spet vojna vihra in ki je bila že v preteklosti izpostavljena krutim političnim igram raznih oblastnikov.

Tisti, ki so po vojni ostali na Koroškem, so večinoma molčali in niso hoteli omenjati krivcev svoje usode, nosilcev nacističnega režima. Njihova doživetja v zgodnji mladostni dobi so povzročila pri njih travme, niso se hoteli izpostavljati nevarnosti, da bi se soočali z novimi duševnimi bolečinami. Hkrati so mnogi čutili, da tudi po vojni, ko so se odločili, da ostanejo na Koroškem, niso bili ravno odprto, brez predsodkov sprejeti v deželi ob Dravi. S predsodki se niso srečevali samo iz vrst večinskega naroda, tudi mnogi pripadniki slovenske narodne skupnosti se niso zavedali njihove Kalvarije.

Izpod Karpatov na koroške Radiše

Med tistimi, ki so zabeležili pričevanja posameznih žrtev, je tudi Tomaž Ogris z Radiš, kulturni ustvarjalec, publicist in nekdanji vodja manjšinskošolskega oddelka pri koroškem deželnem svetu. Tako je v radiškem listu »Naša vas-Unser Dorf« objavil obširen zapis o usodi prisilnega delavca Štefana Reszteja (1925-2012). Resztej je izhajal iz Jaborova (rajon Turka) v jugozahodni nižini pod karpatskim

gorovjem. Kot šestnajstletni fant je, piše Tomaž Ogris, »izgubil svobodo, mladost, veselje, gorkoto domačije, mater, očeta, sestre in brate, prijatelje, sanje in upanje na srečno življenje«. Skupno z drugimi mladoletniki so ga natlačili v živinske vagonne. Vsakemu so obesili okrog vratu pločevine z vtisnjeno številko. Če ni šlo dovolj urejeno in hitro, so uniformiranci »pomagali« z brcami in brutalnimi udarci. Pregnanci niso vedeli, kam bo šla voznja - dokler se ni vlak po tednih preko Dunaja pripeljal v Celovec.

Nato se je Štefan Resztej kot prisilni delavec znašel na Radišah. »Ukrajinci so živeli v nenehnem strahu«, piše Tomaž Ogris v trpki zgodbi Štefana Reszteja. »Veljali pa so za politično nevtralne in jim je bilo bolje kot Poljakom, ki so imeli našit velik P.«

Štefan Resztej je ostal na Radišah tudi po koncu tega težkega časa. Skupaj z ženo Angeliko si je ustvaril ličen dom ter družino s štirimi otroki.

Knjiga o njegovi mami

Podobno usodo je doživela tudi prisilna delavka Anisja Denisjaka, poročena Ogris – mati Tomaža Ogrisa. Njej je njen sin posvetil celo (dvojezično) knjigo »Anisja – prisilna delavka na Koroškem« (založba Drava Celovec). Knjiga je nastala po pretresljivem pričevanju njegove mame, so spominke podobe iz njenega življenja. Hkrati je prosil še Ljubko Oratsch, roj. Cakovska, za njeno zgodbo. Obe sta izhajali iz iste vasi Ljubkoviči in doživeli isto usodo.

Mama Tomaža Ogrisa Anisja se je rodila 10. oktobra 1926. Za časa njenega rojstva je bil njen rojstni kraj pod poljsko upravo. Svoja otroška leta je lahko uživala v varnem družinskem zavetju, nikakor ne razkošno, vendar na trdih gospodarskih temeljih. Za njeno družino so se začeli usodni časi, ko sta se Hitler in Stalin leta 1939 dogovorila za delitev Poljske. Njeno domovino so priključili sovjetski Ukrajinci in je prišla pod boljševistično upravo, Poljsko pa so

Prvo srečanje, polno ganjenosti in veselja, po skoraj petdesetih letih med Anisjo (desno) in njeno sestro Zofijo v njuni rojstni domovini / Foto: arhiv Novice Celovec

izbrisali z zemljevida. Po napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo leta 1941 so bili predeli zahodne Ukrajine med prvimi, ki jih je vojna prizadela neposredno. Anisja se

je soočala z novo diktaturo in bila priča, kako so gestapovske in policijske formacije začele ustrahovati ljudi. V nje so se vključevali tudi Ukrajinci – v zmotnem

upanju, da bodo s pomočjo nacistične Nemčije dobili samostojno ukrajinsko državo.

Sorazmerno srečen konec zgodbe

Prišel je čas, ki je za komaj 15-letno Anisjo pomenil globoko zarezo v vsakem oziru. Nemške oblasti so jo leta 1942 iztrgali iz njene ljubljene družine. Kot prisilno delavko nemškega rajha so jo odvedli v daljno tujino, na Koroško, kamor so odvedli tudi njeno prijateljico iz otroških let Ljubko Cakovsko.

Z razliko do mnogih drugih prisilnih delavk in delavcev se je iztekla tudi pretresljiva zgodba Anisje in Ljubke sorazmerno srečno. Dodeljeni sta bili kmetijam, kjer so z njima ravnali človeško. Ko je bilo konec prisilnega rojstva, si je vsaka na Koroškem ustvarila družino, medtem ko so mnogi sledili vabam stalinističnega režima; po vrnitvi v domovino so mnogi bili obdolženi izdajstva ter izpostavljeni novim represalijam – medtem ko je lahko Anisja leta 1991, po razpadu Sovjetske zveze, po 50 letih obiskala spet svojo rojstno domovino in grob svoje mame. Še posebej ganljivo je bilo, da se je po 50 letih lahko srečala tudi s svojo sestro Zofjo. Nihče pa ji ni mogel povedati, kje so pokopani oče, brat in druga sestra.

Štefan Resztej si je na Radišah ustvaril dom in družino s štirimi otroki. Na sliki s sinovoma Štefijem (levo) in Manfredom. / Foto: arhiv Novice Celovec

»Ganljiva pripoved moje mame prikazuje posamično usodo med številnimi drugimi turobnimi, tragičnimi in nazadnje mogoče spet upapolnimi življenjskimi zgodbami,« piše Tomaž Ogris v sklepu svoje knjige o pričevanjih Anisje in Ljubke. Hkrati pa poudarja: »Marsikdo med nami je odprta knjiga. Žal se tega spomnimo šele, ko je prepozno in se je knjiga za zmeraj zaprla.«

ČASOPIS O ŽIVLJENJU NA OBEH STANEH MEJE
Karavanke

Urednik **Cveto Zaplotnik**

Uredniški odbor: **dr. Karl Hren, direktor Mohorjeve družbe v Celovcu, in Marija Volčjak, odgovorna urednica in direktorica Gorenjskega glasa**

Priloga Karavanke izhaja pri Gorenjskem glasu kot skupni medijski produkt Gorenjskega glasa, d. o. o., Kranj, Nazorjeva ulica 1, SI-4000 Kranj in Mohorjeve družbe v Celovcu – Hermagoras Verein, A-9020 Celovec/Klagenfurt, Viktringer Ring 26 in predstavlja nadaljevanje sodelovanja v okviru čezmejnega projekta Smart Tourist, ki spada v Program sodelovanja Interreg V-A Slovenija Avstrija 2014–2020. Peta številka Karavank izven čezmejnega projekta je izšla 22. aprila 2022 kot priloga Gorenjskega glasa številka 32. Naklada 17.000 izvodov, tisk Tiskarsko središče d. o. o. Karavanke so priložene Gorenjskemu glasu in Novicam v Celovcu.

GORENJSKI GLAS (ISSN 0352-6666) je registrirana blagovna in storitvena znamka pod št. 9771961 pri Uradu RS za intelektualno lastnino. Časopis Gorenjski glas je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo RS pod zaporedno številko 324. Ustanovitelj in izdajatelj: Gorenjski glas, d. o. o., Kranj, Nazorjeva ulica 1, 4000 Kranj, direktorica Marija Volčjak, telefon 386 (0)4 201 42 00, e-pošta: info@g-glas.si, spletni časopis www.gorenjskiglas.si.

DEŽELNI GLAVAR

Z Borutom Pahorjem sva prijateljsko povezana

Odkar je Peter Kaiser marca 2013 postal koroški deželni glavar, so se odnosi med Koroško in Slovenijo še posebej dobro razvili. Sicer pa meni, da je zamisel o skupnih čezmejnih olimpijskih igrah danes aktualnejša kot kdajkoli prej.

Janko Kulmesch

Pred kratkim ste se zavzeli za to, da bi se Koroška, Slovenija in regija Furlanija-Juljska krajina ponovno skupno potegovala za čezmejne olimpijske igre 2034, kot so to storile za olimpijske igre leta 2006 pod imenom »Senza Confini« (brez meja). Takrat niso uspeli, uspel je Turin. Kako realistični so izgledi tokrat?

Zamisel o takšnih čezmejnih olimpijskih igrah je danes aktualnejša kot kdajkoli prej. Cilj kandidature naj bi bile olimpijske igre v znamenju miru ter trajnosti. Podprli so jo tudi slovenska ministrica za šport Simona Kustec, slovenski minister za gospodarstvo Zdravko Počivalšek in pred-

športne naprave, mdr. tudi v Salzburgu in Kitzbühlu. Na vsak način naj bi bile to olimpijske igre brez »gigantomije«, ozadje tega projekta pa je, da bi se odvijale v alpsko-jadranskem prostoru kot mirovni regiji ter na sečišču treh kultur: slovanske, germanske in romanske – in v znamenju vrednot, ki jih povezujemo z olimpijsko idejo.

Ko ste bili leta 2013 prvič izvoljeni za deželnega glavarja, ste napovedali, da bo vaš prvi uradni obisk zunaj avstrijskih mejá vodil v Slovenijo. Zakaj ravno v Slovenijo?

Zame je bila to zelo pomembna gesta nasproti Sloveniji. Z njo sem hotel signalizirati, da je Koroška odprta

pa koroškega deželnega zbora, in sva od tedaj prijateljsko povezana. Ne nazadnje je to »skupno« prišlo tudi do izraza, ko sta uradno proslavo ob 100. obletnici koroškega plebiscita obiskala avstrijski zvezni predsednik Alexander Van der Bellen in njegov slovenski kolega Borut Pahor.

Predsednik slovenske države Borut Pahor vas je kmalu po prvi izvolitvi za deželnega glavarja sprejel tudi uradno, prav tako tedanji zunanji minister Karl Erjavec, kar jasno dokazuje, da uživate v slovenskem političnem vrhu velik ugled. Katere osebnosti so vam pri tem pomagale v ozadju?

Zelo dobre kontakte sem imel z Dragico Urtelj, s tedanjo generalno konzulko Republike Slovenije v Celovcu. Pomagale pa so mi tudi osrednje organizacije slovenske narodne skupnosti na Koroškem ter moja politična sopotnica Ana Blatnik (izhaja iz Miklavževе družine v Bilčovsu, op. av.). Bila je prva iz vrst slovenske narodne skupnosti, ki je postala predsednica avstrijskega zveznega sveta (drugi dom avstrijskega parlamenta, op. av.). Tudi to je bila pomembna izpoved glede slovenske manjšine na Koroškem.

Kako ste se razumeli z bivšo generalno konzulko Dragico Urtelj?

Med drugim sem se čutil zelo počaščenega, ko me je vabila na razne sprejeme, na

Že skoraj deset let koroški deželni glavar – Peter Kaiser / Foto: Büro Kaiser/Ivan Filipovic

primer ob slovenskem državnem prazniku oz. dnevu državnosti. Sicer pa velja to tudi za njene naslednike.

In kako uspeva sodelovanje s sedanjim vodstvom Generalnega konzulata Republike Slovenije v Celovcu?

Zelo profesionalno.

Ko ste leta 2013 postali deželni glavar, je prišlo tudi do pozitivne institucionaliziranega sodelovanja med Republiko Slovenijo in Deželno Koroško.

Že Gerhard Dörfler, moj predhodnik na vrhu koroške deželne vlade, je položil temelje za pozitivno institucionaliziranega sodelovanja med avstrijsko Koroško in Republiko Slovenijo. V njegovem času se je ustanovil Dialoški forum med predstavniki slovenske narodne skupnosti ter deželnozbornih strank in Enotne liste (stranka koroških Slovencev oz. južnokoroška regionalna stranka, op. av.). Poleg njih so v njem zastopani tudi župani dvojezičnih občin. Ko sem leta 2013 postal deželni glavar, je uspelo pozitiviti tudi bivši Kontaktni komite med Slovenijo in Koroško. Na prvi seji je sodeloval tudi bivši slovenski zunanji minister Karl Erjavec. Zelo pomemben je bil njegov predlog, da preimenujemo kontaktni komite v Skupni komite in kot stalno ustanovo, ki se ji je medtem pridružila tudi avstrijska zvezna dežela Štajerska.

Kako uspeva sodelovanje v Skupnem komiteju?

Številni Interreg-projekti med Koroško in Slovenijo tečejo s podporo Evropske unije v skupnem znesku 12 milijonov evrov. Še posebej dobro uspeva čezmejni projekt Geopark Karavanke, v katerega je vključenih devet avstrijskih občin (Železna Kapla, Sele, Pliberk, Bistrica pri Pliberku, Suha, Globasnica, Žitara vas, Galicija, Labot, op. av.) in pet slovenskih (Črna, Mežica, Prevalje, Ravne na Koroškem, Dravograd, op. av.). Prav tako hočeta tesno sodelovati ustanovi Lakeside Park Celovec in Inštitut Jožefa Štefana Ljubljana in sta že podpisali pismo o nameri (Letter of Intent).

Tudi s športom ste aktivno povezani, med drugim kot tekač, seveda pa tudi kot deželni športni referent. Kakšni so načrti Skupnega komiteja na športnem področju?

Pred kratkim smo na skupni konferenci, pri kateri sta sodelovala tudi predsednica Avstrijske smučarske zveze Roswitha Stadlober ter direktor Smučarske zveze Slovenije Uroš Zupan, sporočili javnosti, da bo 28. in 29. decembra letos v Beljaku tekma za svetovni pokal v smučarskih skokih za ženske. Dne 31. decembra 2022 ter 1. januarja 2023 pa se bodo smučarski skoki za svetovni pokal odvijali v Ljubnem. To bi lahko bila baza za morebitno silvestrsko turnejo, pri čemer bi

bilo pomembno, če bi vključili tudi Trbiž v Kanalski dolini.

Obstajajo tudi področja, na katerih bi bilo treba izboljšati sodelovanje med Deželno Koroško in Republiko Slovenijo?

Povsod je možno izboljšati sodelovanje. Boleče je bilo, da je v preteklosti zaradi vladajoče pandemije trpele evropska odprtost. Vožnje čez mejo so bile spet otežene, posamezne države so se spet začele zapirati vase. To pa nikakor ne velja za področje varnosti, kjer je bilo čezmejno sodelovanje izredno dobro, za kar se izredno zahvaljujem tudi avstrijski ambasadorki v Ljubljani.

Konfliktna točka je gotovo vprašanje nemške oz. staroavstrijske manjšine v Sloveniji.

Naša pozicija je jasna: na eni strani je prišlo do napredkov, predvsem glede povišanja finančnih podpor za manjšino; na drugi strani pa je slej ko prej naš cilj, da pride do uradnega priznanja manjšine.

Kako ocenjujete vlogo celovške Mohorjeve družbe, ki je tudi partner čezmejnega medijskega projekta Karavanke?

Mohorjeva družba v Celovcu igra zelo prepoznavno vlogo naše skupne zgodovine ter kulturne raznolikosti. Prav tako pa je obogatitev za slovensko narodno skupnost v naši deželi.

»Moj pristop je 'kupno in neločeno' pod skupno evropsko streho. Na srečo sem spoznal tudi predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja že v času, ko je bil član slovenskega državnega, jaz pa koroškega deželnega zbora, in sva od tedaj prijateljsko povezana.«

sednik Olimpijskega komiteja Slovenije Bogdan Gabrovec. Še prej jo je podprl tudi furlanski predsednik Massimiliano Fedriga. Po mojem naj bi kandidaturo skupno prevzeli olimpijski komiteji Avstrije, Slovenije in Italije. V Avstriji bi lahko izkoristili

dežela, in to tudi do koroških Slovencev. Moj pristop je »skupno in neločeno« pod skupno evropsko streho. Na srečo sem spoznal tudi predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja že v času, ko je bil član slovenskega državnega, jaz

Predsednik Republike Slovenije Borut Pahor in koroški deželni glavar Peter Kaiser sta stara znanca. / Foto: LPD Kärnten/fritzpress

PLANINSKA DEDIŠČINA

Muzejski vzpon na goro

Slovenski planinski muzej v Mojstrani so odprli leta 2010, v njem si lahko ogledate bogato zbirko o gorniški in alpinistični zgodovini, na katero je slovenski narod še kako ponosen. Planinski muzej je tudi prostor doživetij ...

Suzana P. Kovačič

»Glede na okolje, v katerem živimo, se ne gre čuditi, da smo se razvili v planinski narod, narod z bogato gorniško in alpinistično zgodovino. Stoletna je bila želja po sistematičnem shranjevanju, arhiviranju in prikazu naše bogate planinske dediščine. Uresničevati so jo začeli v 80. letih prejšnjega stoletja, ko je Avgust Delavec, domačin iz Mojstrane, postal nekakšen guru Triglavske

muzejske zbirke. Sam je zbral veliko eksponatov planinske zgodovine, zgodb ... Triglavska zbirka je bila – lahko bi rekli – mama današnjega Slovenskega planinskega muzeja, ki smo ga postavili leta 2010 in s tem uresničili to veliko željo Slovencev. Za muzej lahko rečemo, da je nacionalni simbol in ponos. V letih, ko so ga postavljali, je imel zelo veliko vlogo pri tem Miro Eržen, bil je tudi vodja projekta, ki je dosegel, da imamo muzej v Mojstrani.

Boljše lokacije, kot pod Triglavsko severno steno najbrž ne bi mogli najti. Še posebej zato, ker je ob koncu 19. in na začetku 20. stoletja pri nas deloval eden največjih Slovencev Jakob Aljaž, ki je bil s svojim delom izven cerkve izredno uspešen, velik domoljub, ki je gradil planinske kočice, planinske poti, postavil je tudi stolp na vrhu Triglava, simbol slovenstva.« je povedal vodja Slovenskega planinskega muzeja Matjaž Podlipnik.

Gore nas najprej pokličejo

Interaktivna stalna razstava z naslovom Vzpon na goro predstavlja pot vsakega planinca. »Gore nas najprej pokličejo, potem se ustrezno pripravimo in opremimo, včlanimo v planinsko društvo, se v gore odpravimo sami ali z gorskim vodnikom. Po poti srečujemo živalstvo in rastlinstvo alpskega sveta, srečujemo znamenitosti naravne dediščine, od slapov in prepadnih sten do snežno belih vrhov ... Na poti pa se marsikaj zgodi. Pride lahko do nesreče, takrat je treba poklicati gorsko reševalno službo, lahko se zatečemo v planinsko kočico, kjer prespimo in spoznamo nove planince. Kjer kočice ni, so posebej v Julijskih Alpah na voljo bivaki. To so spomeniki kulturne dediščine, zapuščina Turistovskega kluba Skala, skalašev, ki so med obema vojnami zgradili ta zasilna zatočišča. Na koncu vsak Slovenec vsaj enkrat v življenju želi stopiti na vrh Triglava in s tem se tudi ogled stalne razstave Vzpon na goro zaključiti. Na obiskovalcih muzeja pa je, ali želijo še više v tuja gorstva, za kar imamo v muzeju poseben kotiček. Ko se vrnemo v dolino, v našem primeru na recepcijo muzeja, si sproti kaj zažvižgamo, zapojemo, narišemo, kajti mi pravimo, da gore puščajo sledi. En del od enajstih na stalni razstavi je namenjen temu, tam si lahko ogledate tudi celovečerni film V kraljestvu Zlatoroga, poslušate slovensko glasbo, slovenski jezik, zgodbe s pomočjo slušalk, pa tudi umetnost številnih, ki so jih gore likovno navdahnile,« je Podlipnik odstrl pogled na stalno muzejsko razstavo.

Deset sidrišč slovenskega alpinizma

V Slovenskem planinskem muzeju imajo tudi občasne razstave, še je aktualna razstava 10 sidrišč slovenskega

Vodja Slovenskega planinskega muzeja Matjaž Podlipnik / Foto: Tina Dokl

alpinizma. »Na njej so predstavljeni največji dosežki in presežki, ki jih je našim dekletom in fantom uspelo doseči doma in v tujini in ki so nas izstrelili med alpinistične velesile sveta. Še vedno je na ogled občasna razstava Himalajski plezalci pišejo brez rokavic, na kateri občudujemo številne edicije, med njimi knjigo Pot avtorja Neja Zaplotnika, ene od največjih legend slovenskega alpinizma,« je navedel Podlipnik.

Slovenski planinski muzej je zanimiv tudi otrokom, še posebno zaradi interaktivnih vsebin. »Stalna razstava Vzpon na goro je povezana z računalniškimi igrami, kjer se najmlajši veliko naučijo o gorah, življenju in obnašanju v gorah, ob zaključku ogleda pa za nagrado prejmejo magnet, ki jih še večkrat spomni na našo 'hišo'.«

Triglav ni samo gora, je kraljestvo

Kot je poudaril vodja Slovenskega planinskega muzeja, je Triglav težko dostopen in »ni šala priti na vrh Slovenije«. Marsikdo ni za ta vzpon niti fizično niti psihično pripravljen. »Obiskovalcem je

v muzeju na voljo virtualni spust z jeklenico z vrha Triglava in virtualni pohod na Triglav v zimskih razmerah. Ogromno obiskovalcev pride k nam prav zaradi tega.« Na muzejskem vrtu je poseben skalnjak, kjer so posadili planike, na vrhu skalnjaka je bivak II, več kot 85 let star eksponat, opremljen tako,

(smeh) je na še eno doživetje povabil Podlipnik.

Muzejski večeri, Goroventure ...

Praviloma imajo vsak tretji petek v mesecu muzejski večer z zanimivimi gosti, v načrtu je odprtje fotografske razstave gorskega fotografa Jaka Čopa pred muze-

Rešilna postaja Slovenskega planinskega društva

kot je bil ob svojem nastanku. V bivaku se plezalca pogovarjata o tem, kaj vse sta v mladih dneh v njem doživela. »Za manjše skupine, družine pa smo pod bivakom uredili prostor doživetij, t. i. escape room. Mi ključ 'pojemo' in počakamo, kaj bo. Večina jih pride ven brez težav,«

jem, junija poletna muzejska noč, ko bodo odprli občasno razstavo o športnih plezalcih. V zgodnjem poletju bodo na sporedu Goroventure, gorniški festival, na katerem bodo predvajali tudi filme, zagotovo bo eden najbolj zanimivih o najuspešnejši športni plezalki Janji Garnbret.

»Nekateri obiskovalci pridejo v Slovenski planinski muzej, da bi si ogledali muzejsko zbirko, številni pridejo k nam po različne informacije, tudi po opremo za ferato, saj imamo dve ferati nasproti muzeja. Vseh obiskovalcev je od 50 do 60 tisoč na leto,« je še pojasnil Matjaž Podlipnik, tudi vodja projekta pridružitve Krajevne skupnosti Dovje - Mojstrana v družino Gorniških vasi/ Bergsteigerdörfer s poudarkom na gorskem turizmu, varstvu narave, ohranjanju kulturne dediščine in lokalni ponudbi.

V muzeju spoznate tudi favno in floro alpskega sveta. / Foto: Tina Dokl

Helikopter Agusta Bell-47J-2A »Ranger«, imenovan tudi burduš, prvi reševalni helikopter v slovenskih gorah / Foto: Tina Dokl

Stavba Slovenskega planinskega muzeja, zunaj bivak, pod njim pa prostor doživetij / Foto: Tina Dokl

SPREAD
THE KARAWANKS

Interreg
SLOVENIJA - AVSTRIJA
SLOVENIEN - ÖSTERREICH

Literarische Touren entlang der Karawanken
Literarne pohodniške poti v Karavankah

Skenirajte in odkrijte
Scannen und entdecken

NAGROBNIKI

Zrcalo zgodovine jezika

Nagrobniki in križi na koroških pokopališčih so versko, gospodarsko, etnično in socialno zrcalo zgodovine, pa tudi molčeči opomniki o izginjanju slovenščine.

Jože Košnjek

Lani je po zaslugi Mohorjeve iz Celovca izšla zanimiva, morda celo posebna 336 strani obsegajoča za zdaj v nemščini napisana knjiga z naslovom Ruhe in Frieden? Počivaj v miru? Vom Verschwinden des Slowenischen auf den Friedhöfen Kärntens/Koroška ali O izginjanju slovenščine na koroških pokopališčih. Tudi njen pisec je nekaj posebnega. To je 36-letni politolog in zgodovinar dr. Ferdinand Kühnel, sodelavec Inštituta za zgodovino Vzhodne Evrope na Univerzi na

na dunajski univerzi. Od svojega varovanca ni zahtevala le kvalitetne doktorske naloge, ampak je vztrajala, da se za svoje raziskovalno delo nauči slovenščine! Leta 2016 je dr. Kühnel začel spoznavati jezik, ki mu je bil pred tem neznan in tudi v sorodstvu ni imel nikogar, ki bi ga znal. Začel je obiskovati tečaje slovenščine in se vpisal na študij slovenščine na dunajski slavistiki. Njegovo znanje slovenščine je presenetljivo dobro. V nemščini napisana knjiga pa je nov prispevek k prizadevanjem, da bi tudi nemško govoreči Koro-

Dr. Ferdinand Kühnel / Foto: Mohorjeva Celovec

Doktorska disertacija dr. Ferdinanda Kühnela je bila na lanskem XIX. natečaju Urada vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu nagrajena s prvo nagrado med doktorskimi in diplomskimi nalogami za področje zamejstva.

Dunaju. Da je leta 2020 za doktorsko disertacijo izbral temo o izginjanju slovenščine s koroških pokopališč v zadnjih stotih letih in jo potem priredil za objavo v knjigi, ima veliko zaslug njegova mentorica, koroška Slovenka dr. Marija Wakounig, profesorica zgodovine

šči spoznali temno plat preteklosti in tudi sedanjosti svojih slovensko govorečih sodeželanov.

Obiskal 211 pokopališč

Mladi raziskovalec je začel raziskovanje leta 2015 in ga končal leta 2020. Kar nekaj poletij je preživel na

Južnem Koroškem in obiskal 211 pokopališč v 138 župnijah v desetih dekanih: Celovec mesto, Celovec dežela, Rožek, Beljak dežela, Šmohor, Tinje, Velikovec, Pliberk, Dobrla vas in Borovlje. Pregledoval je cerkvene dokumente, kot so matične, mrliške in poročne knjige, se pogovarjal z župniki in verniki. Iskal je vidne in že zbledele sledove slovenščine na nagrobnikih, na križih in križevih potih, na spomenikih padlih vojakov in na misijskih križih. Ugotavljal je, da so v nekaterih krajih nekdanje govorili pretežno ali povsem slovensko. In to v krajih, v katerih česa takega ne bi pričakoval. V Lečji gori pri škofijskem dvorcu na Celovškem stoji spomenik vojakom s povsem slovenskim napisom: V blag spomin padlim junakom leta 1914–1918. V cerkvi pa je slovenski križev pot.

Ponemčeni in uničeni nagrobniki

»Pokopališče je več kot samo kraj, na katerem so pokopani mrtvi. To je kraj, kjer se med mrtvimi zrcali zgodovina. Pokopališče je replika družbe, na katerem je zasidrana zgodovina in kjer živi skozi mrtve spoznavajo sebe,« je zapisal k uvodu svoje knjige dr. Ferdinand Kühnel. Na predstavitvi knjige konec februarja v Katoliškem domu prosvete v Tinjah pa je povedal: »Na pokopališčih se lahko pogledimo v zgodovino. Družba, v kateri živimo, se zrcali na pokopališčih in zgodovina se kaže zelo nazorno. Kraji zadnjega zemeljskega počitka so za arheologe in

posledično za zgodovinarje edine pričre izginulih kultur, narodov in verovanj. Poleg tega nagrobni kamni prenašajo sporočila. Izbira jezika na primer izraža pripadnost določeni skupini in služi (re) prezentaciji identitete. Izbira jezika pri napisih in simboli zakoreninijo pokojnega v določenem etnično-jezikovnem in kulturnem kontekstu,« je povedal avtor.

Na svojih koroških raziskovanjih je spoznaval primere izginjanja slovenščine in ponemčevanja slovenskih imen in priimkov, kar se pogosto kaže na enem spomeniku. Na vrhu nagrobnika napisan priimek Kordeš ali Kordež, pri kasneje umrlih in pokopanih pa Kordesch. Županci so postali Schupanzi, Krušiči Kruschitzi, Čelensniki Tschelesnigi, Žerjavi Scheriaui, Dobrovniki Dobrounigi, Lužniki Luschnigi, Zupančiči Supantschitschi, Čebri Tschebri, Pavliči Paulitschi, Robiči Robitschi in tako dalje. Marsikje so pri izginjanju slovenščine s pokopališč storili še korak dlje: nagrobnike s slovenskimi napismi so enostavno zmlili

Mentorica Kühnelove doktorske disertacije dr. Marija Wakounig je na predstavitvi knjige povedala, da so na pokopališčih zakoličeni sledovi slovenstva na Koroškem. Poudarila je, da bi morali ljudem, ki jim je bila s ponemčevanjem storjena krivica, vrniti izvirno ime. Knjiga je dokaz, da se Slovincem ni treba sramovati svojega jezika.

... Tak primer je opisal dr. Zdravko Inzko iz Sveč, ki je pred uničenjem zadnjih hip rešil pomemben nagrobnik.

»Na Južnem Koroškem znamenja dvojezičnosti počasi bledijo. Tako kot znanje slovenščine. To je rezultat stoletne jezikovne politike, ko politične elite od sredine 19. stoletja naprej niso varovale slovenskega

slovenska imena in priimke, vedno manjša,« pravi dr. Ferdinand Kühnel.

Svarilo za današnji čas

Tudi sam sem med tistimi, ki v krajih v sosednjih državah, v Italiji in še posebej na Koroškem, kjer živijo Slovenci, obiščem pokopališče in pri prebiranju napi-

Nagrobnik s slovenskim napisom na pokopališču na Radišah / Foto: Jože Košnjek

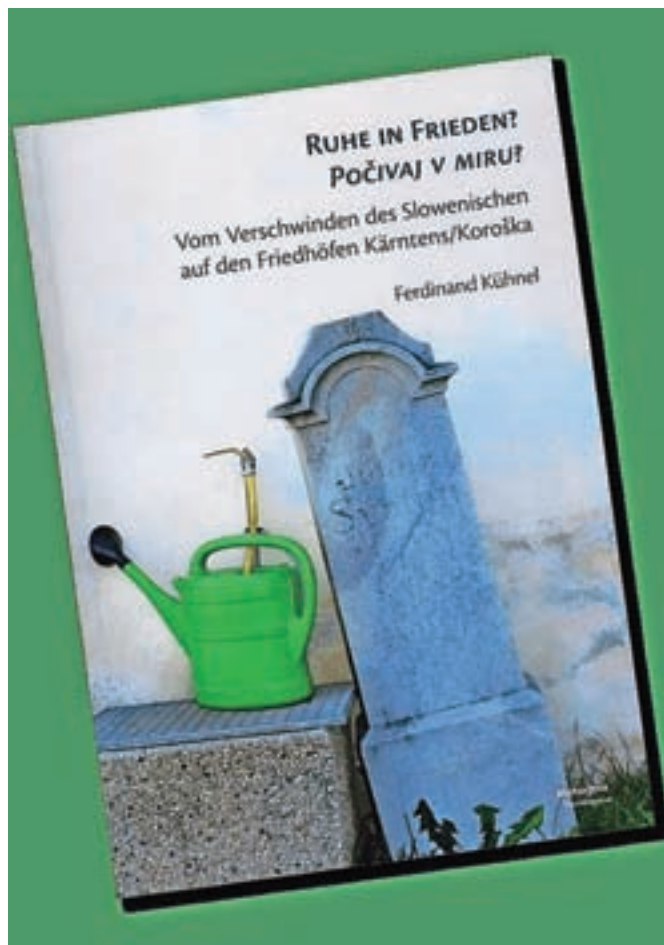

Nagrobnika na pokopališču v Hodišah/Keutschach pričata o ponemčevanju slovenskih priimkov. / Foto: iz knjige Počivaj v miru?

jezika, ampak so ga načrtno germanizirale. Pokopališčem in nagrobnim spomenikom ta razvoj ni prizanesel. Njihov videz se je spreminjal sočasno s izginjanjem jezika iz javnosti. Kjer so odstranili dvojezične table in raba slovenskega jezika povzroča v javnosti negotovanje, je pripravljena, da na večnosti namenjene nagrobnike napišejo

sov na nagrobnikih opazam izginjanje slovenščine. Vse redkeje najdem nagrobnik s povsem slovenskimi napisi. Jezikovna homogenizacija ne pozna meja in ji tudi pokopališki zid ni ovira.

To je tudi svarilo za današnji čas, saj, kot je zapisano v povzetku doktorske naloge, »metamorfoza slovensko-nemške kulturne pokrajine v čedalje bolj nemško ni naključna, niti ni 'naravna'. Ona se je zgodila zavestno in na žalost traja vse do danes. Ta raziskava je omogočila presenetljivo globok vpogled v jezikovne in etnične razmere na Južnem Koroškem ter razkrila mehanizme, ki slovenščino počasi in tiho izpodrivajo iz kulturne pokrajine ... Ti spominski simboli ali ti kraji spomina so sicer zasebni, a hkrati javno pričevanje in priznanje ter izražanje spoštovanja do slovenskega jezika, to se pravi, da so hkrati merilo za pomen slovenskega jezika.«

Naslovnica knjige, ki bo kmalu prevedena tudi v slovenščino / Foto: Mohorjeva Celovec

FESTIVAL ČOKOLADE

»Pristno sladka« Radovljica

Prireditelj, ki je v obdobju pred epidemijo v mesto privabila po več kot petdeset tisoč obiskovalcev, se po treh letih ta konec tedna spet vrača v Radovljico, kjer se bo tokrat v grajskem parku predstavilo dvajset butičnih čokoladnic.

Marjana Ahačič

Destinacija Radovljica je svoj slogan »pristno sladka« dobila tudi zaradi bogate tradicije izdelovanja čokolade, ki jo v bližnjih Lescah, v podjetju, ki se od obdobja po drugi svetovni vojni imenuje Gorenjka, proizvajajo že celo stoletje.

Pred stotimi leti prva čokolada iz Lesca

Čokolado, s katero so se pred vojno radi sladkali celo člani kraljeve družine, je v svoji delavnici v Lescah leta 1922 začel izdelovati tržaški Slovenec Adolf Zavrtanik.

»Bil je zelo iznajdljiv, saj je iz topovskih granat izdelal valjni stroj, s katerim so drobili kakavovo maso in jo mehčali z lesenim tolkalom. Že naslednje leto so se preselili k Fabjanetu, kjer so si uredili delavnico v nekdanjem

Radovljica bo ta konec tedna, 23. in 24. aprila, po treh letih spet v znamenju čokolade. /Foto: Turizem Radovljica

hlevu. Leta 1928 jim je že uspelo zgraditi novo tovarno s prvimi sodobnimi stroji. Na leto so izdelali okoli 15 ton čokolade in čokoladnih

izdelkov. Čokolade so zaradi kvalitete slovele daleč naokrog, med rednimi kupci so bili tudi člani kraljeve družine Karađorđević, ki so se tu

pogosto ustavili, kadar so bivali na Bledu,« pojasnjuje Katja Praprotnik, kustosinja Mestnega muzeja Radovljica, kjer v jubilejnem letu

pripravljajo razstavo o zgodovini ikonične čokolade.

Deklica z avbo

Med vojno je delo v leški tovarni čokolade v veliki meri obstalo, po vojni pa je bila »Tovarnica čokolade Zavrtanik« nacionalizirana. Adolf Zavrtanik je tudi po nacionalizaciji ostal v tovarni kot tehnični vodja in kljub pomanjkanju mu je uspelo vzpostaviti proizvodnjo z nadomestki. Kasneje je za očetom tehnično vodstvo prevzela njegova hči.

Naslednica Zavrtanikove tovarne, ki se je imenovala Gorenjka, tovarna čokolade, je bila ustanovljena leta 1948, deset let pozneje je bila preimenovana v Gorenjko, tovarno čokolade Lesce. Leta 1964 se je podjetje pridružilo tovarni Šumi v Ljubljani, nekaj let pozneje pa je skupaj s Šumijem prešla v sistem

Trgovskega in predelovalnega podjetja Žito Ljubljana.

»Vse do začetka osemdesetih let so čokolado izdelovali v stari tovarni, šele v tem času pa so proizvodnjo preselili na današnjo lokacijo. Takrat je mojster stripa Miki Muster pripravil tudi podobo deklice z avbo, ki jo poznamo vsi ljubitelji te čokolade. Poznamo pa tudi rdečo barvo ovitkov, ki se je še danes v trgovinah ne da zgrešiti,« še pove Praprotnikova.

V muzeju ob obletnici pripravljajo še niz drugih dogodkov, povezanih s tovarno in čokolado Gorenjka.

Festival čokolade

Prav bogata tradicija izdelovanja čokolade je bila povod, da so se v javnem zavodu Turizem Radovljica pred desetimi leti odločili za organizacijo prvega Festivala čokolade pri nas.

TERME 3000 – MORAVSKE TOPLICE

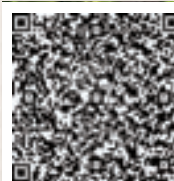
NEPOZABEN PREKMURSKI ODDIH S TERMALNIMI PLAŽAMI BLIZU DOMA

Terme 3000 – Moravske Toplice, ki so del največje slovenske turistične skupine **Sava Hotels & Resorts**, s svojo raznolikostjo ponujajo počitnice za vsakogar! Za tiste, ki si želijo uglajenosti in prestiža (Hotel Livada Prestige), pa tudi za one druge, ki imajo raje domačnost in sproščenost (Hotel Ajda in Hotel Termal) in vse, ki najraje bivajo v stiku z naravo (apartmajsko naselje, s slamo krite panonske hiše v Prekmurski vasi Ajda ter kamp). Navdušence nad wellness razvajanjem bodo razveselili prekmursko obarvani wellness tretmaji, ljubitelji dobre hrane pa si boste oblizovali prste ob pristni prekmurski kulinariki. V hotelskih restavracijah lahko poizkusite več kot 50 prekmurskih jedi, ki jih prekmurska čefa pripravljata iz svežih in lokalnih sestavin. Dodajte še razglede na prekmurske livade z golf igriščem, vodno zabavo v 3 tematskih hotelskih kopališčih in termalnemu vodnemu parku in zagotavljamo vam, da boste čare Prekmurja začutili z vsemi čuti!

Termalni park 3000 je z zunanjim in notranjim delom idealen za vse željne vodne zabave in brezskrbnih užitkov v različnih bazenih in na toboganih, ki vam bodo pognali kri po žilah.

S QR KODE SI PRENESITE ŠE VEČ NAMIGOV ZA ODKRIVANJE PREKMURJA.

Terme 3000 so odlično izhodišče za odkrivanje skrivnosti Prekmurja peš ali na kolesu. Spoznajte vinorodni svet Goričkega, obiščite turistične kmetije in se zabavajte ob spoznavanju kulturnih in naravnih znamenitosti.

POMLADNI TERMINI PO UGODNIH CENAH

Terme 3000 – Moravske Toplice

Izbrani termini aprila in maja

Hotel Ajda ★★★★★

od 66,00 €
na osebo za nočitev
s polpenzionom

Do 30. 4. 2022 lahko
izkoristite tudi **15 % First
Minute** prihranka za bivanje
od 13. 5. do 30. 12. 2022!

02 512 22 00 | info.shr@sava.si | www.sava-hotels-resorts.com

Dogajanje bo tokrat zgoščeno v baročnem parku, v mestnem jedru bo na voljo razširjena ponudba radovljiške kulinarike, mestni ponudniki kulturnih doživetij pa bodo odprli vrata muzejev, delavnic, galerij ter tako dodali kamenček v mozaik pestrega dogajanja.

»Namen festivala je graditi prepoznavnost turistične destinacije Radol'ca kot destinacije sladkih doživetij ter privabiti obiskovalce iz Slovenije

in tujine, hkrati pa promovirati slovenske čokoladnice. Teh je v Sloveniji vsako leto več, njihovi izdelki so kakovostni, pogosto pa čokoladnice

Komisija, ki jo je vodil priznani avstrijski mojster čokolade Joseph Zotter, je že izbrala naj pralineje letošnjega festivala. /Foto: Tina Dokl

vanje vpletajo prepoznavne lokalne surovine in zgodbe. S tem se Festival čokolade pomembno vklaplja v slovensko gastronomsko zgodbo in postaja del projekta Evropska gastronomska regija,« je takrat povedala Nataša Mikelj, soavtorica ideje o radovljiškem čokoladnem festivalu in direktorica zavoda za turizem, danes pa tudi sama lastnica butične čokoladnice v starem mestnem jedru Radovljice.

Prvi festival so organizirali v graščini v starem mestnem jedru, že naslednje leto se je razširil na ves Linhartov trg, kasneje še v bližnji baročni park in nato na Vurnikov trg v novem delu mesta. Prireditel, ki so jo vse od začetkov spremljali številni kulturni, družabni in kulinarčni dogodki, je postajala iz leta v leto bolj priljubljena in leta 2019, ko so jo organizirali zadnjič pred epidemijo, v treh dneh v Radovljico privabila že več kot petdeset tisoč obiskovalcev.

V grajskem parku

Po treh letih premora se prav ta konec tedna Festival čokolade v malce prenovljeni obliki spet vrača v mesto.

Dogodek tudi letos prinaša veliko sladkih okusov in dogodivščin, zagotavljajo organizatorji, zavod Turizem in kultura Radovljica.

Dogajanje bo tokrat zgoščeno v baročnem parku, v mestnem jedru bo na voljo razširjena ponudba radovljiške kulinarike, mestni ponudniki kulturnih doživetij pa bodo odprli vrata muzejev, delavnic, galerij ter tako dodali kamenček v mozaik pestrega dogajanja,« je pojasnila vršilka dolžnosti direktorice zavoda Kaja Beton.

Letos sodeluje dvajset čokoladnic

Ponudbo bo tokrat predstavilo dvajset čokoladnic iz Slovenije, Hrvaške in Italije, med njimi je tudi nekaj povsem novih imen. Od domačih, radovljiških, se bosta predstavili dve: Radolška čokolada in Molinet. Za ponudbo ostale hrane in pijače bodo poskrbeli partnerji Okusov Radol'ce.

»Zaradi zmanjšanja prizorišča, ki bo letos le v parku, smo se še bolj zavezali rdečini – čokoladnicam. Tokrat namreč na prizorišču ne bo ponudbe ostalih slaščic,« še pojasnjuje Kaja Beton. »Na

Nataša Mikelj, ki si je se kot direktorica Turizma Radovljica »izmislila« radovljiški festival čokolade, zdaj vodi lastno čokoladnico, v kateri je bil izdelan tudi letošnji naj pralineje Festivala čokolade. /Foto: Tina Dokl

prizorišču bo poleg čokoladne ponudbe na voljo tudi lokalna ulična prehrana ter seveda pijača. Ulično prehrano bosta na prizorišču pripravila Hiša Linhart pod vodstvom Uroša Štefelina ter Gostišče Draga pod vodstvom Aleša Tavčarja.«

Organizatorji obljublajo, da bo tudi letos poskrbljeno za

bogat spremljevalni program za vse generacije. Vstop na prizorišče bo omogočen s festivalsko vstopnico, mladi do 18. leta pa imajo vstop brezplačen. V Radovljici bo za obiskovalce festivala na voljo več urejenih brezplačnih parkirnih površin. Organizatorji obiskovalce kljub temu spodbujajo k uporabi javnega prevoza.

Na Brezjah že zvon zvoni ...

Tako je pokojni Marjan Stare z Jesenic začel svojo pesem o Brezjah, največjem slovenskem romarskem središču z Muzejem jaslic in drugimi zanimivostmi. Za majski praznik Marije Pomagaj bo letos znova še posebej svečano.

In pesnik nadaljuje: ko v jutro se dan budi in bronasti zvon zveni, ljudi budi na vse strani! Za Alpski kvintet je pesem uglasbil prav tako že pokojni Jože Antonič.

Brezje z baziliko svetega Vida in kapelo Marije Pomagaj ter drugimi posebnostmi naredijo na vsakega obiskovalca, in teh je vsako leto blizu 300.000, globok vtis. Kdor pride prvič, se še vrača. Brezje so kraj miru, molitve, premišljevanja, prošenj, odpuščanja in upanja. Tu je doma frančiškanski pozdrav: Mir in vse dobro.

Čisto naravno je, da romar na Brezjah najprej usmeri korak v začetku 19. stoletja zgrajeno cerkev svetega Vida, ki ji je pokojni sveti papež Janez Pavel II. podelil častni naslov »mala bazilika«. Na njeni zunanosti in v njeni notranosti so dela mnogih umetnikov, med katerimi sta tudi zakonca Helena in Ivan Vurnik iz Radovljice ter Leopold Layer iz Kranja, ki je leta 1814 za kapelo, ki jo je dal zgraditi tedanji mošenjski župnik Urban Ažbe, narisal znamenito Marijo Pomagaj.

Ta milostna podoba je postala spremljevalka in priprošnjica mnogih rodov Slovencev in Slovencev doma in na tujem. Mnoge znane osebnosti so poklekile pred to podobo, tudi pokojni sveti papež Janez Pavel II., ki je septembra leta 1996 obiskal Slovenijo in za prvo postajo slovenske poti izbral Brezje.

Romarske Brezje s parkom miru in Kolmanovim spomenikom Svete družine nasproti bazilike in urejenim pokritim prostorom pred baziliko z oltarjem imajo še eno posebnost: Muzej jaslic. Po letu 1990 ga je v opuščeni samostanski hlevih začel snovati eden od najbolj znanih poznavalcev jaslic, danes že pokojni pater dr. Leopold Grčar. Muzej se je širil in leta 2014 so ga začeli obnavljati. Decembra leta 2016 je zasijal v novi zasnovi in podobi. V njem, ki mu v Evropi ni veliko enakih, je nad 450 primerkov jaslic iz 73 držav! Obiskovalec med ogledom izve vse o jaslicah: o njihovem nastanku, o pomenu posameznih figur, načinih izdelave, materialih in okoljih, v katerih

so jaslice postavljene. Slovenske jaslice imajo pomembno mesto, še posebej dolgo neznane, ki jih je za Freyerjevo družino v Ljubljani načrtoval arhitekt Jože Plečnik. Prvič so bile predstavljene lani na svetovni razstavi EXPO v Dubaju, kjer so bile nekaj novega, posebnega.

Brezjanska Marija Pomagaj goduje 24. maja in letos bodo lahko na Brezjah znova posebej počastili praznik. Zadnji dve leti razmere tega niso dopuščale. V ponedeljek, 23. maja, ob 20. uri bo v baziliki sveta maša, ki bo po radijskih povezavah v molitvi in pesmi povežala Slovence doma in po svetu. To bo pravi večer »narodnih izročil«, ki bo sklenjen s procesijo z Marijino podobo in lučkami po vasi. V torek, 24. maja, na praznični dan, pa bo ob 19. uri, po večerni maši, na zunanem pokritem prostoru svečanost z naslovom Marija prečista, vseh milosti vir. Naslov je del pesmi Franceta Ačka. Na odru bodo prazniku v čast igrali in peli Modrijani, ansambel Saša Avsenika, Marko Vozelj in Petra Stopar.

Plečnikove jaslice, ki so bile na svetovni razstavi v Dubaju deležne velikega zanimanja, sedaj bogatijo Muzej jaslic na Brezjah. / Foto: Muzej jaslic Brezje

Na prireditvi v čast praznika Marije Pomagaj bodo igrali tudi Modrijani. / Foto: arhiv SMNS

ROMARSKI URAD
BREZJE

Informacije:

Romarski urad Brezje,
Brezje 72, 4243 Brezje
T: 04 537 07 00,
www.marija.si, info@marija.si

Bazilika Marije Pomagaj
je odprta vsak dan
od 6. do 19. ure.

Urnik svetih maš:
Ponedeljek–petek:
7.00, 8.30, 10.00 in 18.00
Sobota:
7.00, 8.30, 10.00, 16.00 in 18.00
Nedelja:
7.00, 8.30, 10.00, 11.30,
16.00 in 18.00

SLOVENSKA ŽUPNIJA

Župnija je kot velika družina

V Celovcu je bila leta 1986 ustanovljena slovenska Župnija svetih Cirila in Metoda. Nedeljske maše so vsako nedeljo ob pol desetih v celovški mestni cerkvi svetega Egidija, sedež župnije pa ostaja v Provincialni hiši na Viktringer Ring 19/Vetrinjsko predmestje v Celovcu.

Jože Košnjek

Slovenci iz Celovca in okolice so bili v bogoslužnem smislu dolgo »brezdomci« ali »gostači«, saj so se morali, če so želeli poslušati božjo besedo v maternem jeziku, seliti. Zato ne preseneča, da so cerkveno oblast prosili za ustanovitev župnije. Nedeljska maša je bila skozi stoletja najbolj vidna oblika življenja, delovanja in družjenja slovenskih katoličank in katoličanov. Dober poznavalec slovenskega »cerkvenega brezdomstva« v Celovcu in nastajanja župnije Janko Merkač opisuje dogodek iz šestdesetih let pretekle-

mašam, zakaj bi potem krstil vašega otroka ... Tak odgovor je s stališča cerkvenega prava utemeljen. Kanon 96 pravi, da se s krstom človek včlani v Kristusovo cerkev in postane v njej oseba z dolžnostmi in pravicami, kanon 518 pa določa, da je »po splošnem pravilu župnija ozemeljska in naj obsega vse vernike določenega območja«. Članstvo je torej vezano na določen kraj, na faro. Po drugi strani pa je drugi vatikanski koncil v bogoslužje uvedel domači jezik. To idejo sta zagovarjala že slovanska blagovestnika sveta Ciril in Metod, po katerih so po ustanovitvi imenovali novo župnijo.

Eva Ogris iz Kotmari vasi skrbi, da mladi pri mašah ministrirajo, igrajo, pojejo. Pred letošnjo veliko nočjo so pod njenim vodstvom odigrali Jezusov križev pot. / Foto: Jože Košnjek

ga stoletja, ko bi neki Slovenec, zavzet katoličan, ki je redno obiskoval slovenske maše, ki so jih takrat darovali v cerkvi Kristusa Kralja na Trbiški cerkvi/Tarviserstrasse v Celovcu, rad krstil svoje-

Selitve in prošnje

Če bi z vidika slovenskega bogoslužja v Celovcu želeli najti najbolj primerno ime za zadnje stoletje, lahko zapišemo, da je bilo to stoletje selitev in prošenj. Maša s

Prvi župnik, ki je od druge polovice preteklega stoletja naprej v Celovcu uvedel slovenščino kot liturgični jezik, je bil dr. Janez Polanc. Sledili so mu Roman Kutin, mag. Hanzej Rosenzopf in od leta 2011 naprej sedanji župnik pater Jože Andolšek.

ga sina. Stopil je k župniku v fari, v kateri je stanoval, in ga prosil, če bi mu lahko krstil otroka. Župnik mu je odgovoril: Vas pa ne poznam. Ali drugače: Saj ne hodite sem k

slovensko pridigo je bila do leta 1932 v cerkvi pri uršulinkah, nato pa do leta 1976 najprej v cerkvi starega bogoslovja na Kolodvorski cesti in nato v cerkvi Kristusa Kralja

Župnik slovenske župnije v Celovcu pater msgr. Jože Andolšek pred oltarjem cerkve svetega Egidija s skupino letošnjih prvoobhajancev / Foto: Jože Košnjek

v novem bogoslovju na Trbiški cerkvi. Potem je bila slovenska maša v kapeli Mohorjeve hiše in nato do nekaj let nazaj v kapeli šolskih sester v Provincialni hiši v Vetrinjskem predmestju. Zadnja leta so maše vsako nedeljo ob pol desetih v celovški mestni cerkvi svetega Egidija.

Hkrati so Slovenci prosili celovškega oziroma krškega škofa za samostojno tako imenovano personalno župnijo – personalna župnija nima točno določenega teritorija – in uspeli. Leta 1986 je takratni škof dr. Egon Kapelari ustanovil personalno župnijo svetih Cirila in Metoda, ki je dobila sedež v Provincialni hiši šolskih sester. Leta 1988 so šolske sestre obnovile kapelo po načrtih arhitekta Franca Kvaternika. Križev pot je delo kiparja Stana Jarma, vitraži z motivi pava in rož pa so delo umečnice Veselke Šorli - Puc. Orgle so izdelek podjetja Škrabec. Žal ustanovitve ni dočkal župnik dr. Janez Polanc – umrl je leta 1984 –, ki je v Celovcu uresničil jezikovno reformo drugega vatikanskega koncila in uvedel slovenščino kot liturgični jezik pri svetih mašah. Imel je še naslov »slovenski pridigar«.

Živahno župnijsko življenje

Slovenska Župnija svetih Cirila in Metoda ima sedaj primerne pogoje za delovanje. Čeprav je Mohorjeva lani od šolskih sester odkupila Provincialno hišo v Celovcu, v kateri so bile 66 let, in

jo namenila svojemu izobraževalnemu in vzgojnemu poslanstvu, je omogočila, da bo v hiši še naprej sedež župnije vključno s kapelico, manjšima dvoranama, kuhinjo ter stanovanjem za župnika. Tu je bil odločilen velikodušni dar stolnega kanonika msgr. Michaela Krištofa, ki je s svojim prispevkom omogočil, da je sedež župnije ne le ostal v hiši na Viktringer Ring 19, ampak bodo prostore obnovili. Tudi redne maše v me-

mestni župnijski cerkvi pa smo naredili tudi velik korak v javnost: sleherni mora najti svoje mesto v klopi v veliki cerkvi! V farnem občestvu odkrivamo vero drugih. Fara je prostor, kjer doživljamo upanje, tolažbo in veselje. Fara vabi: Pridite in pogledajte!« je povedal župnik slovenske župnije v Celovcu, salezijanec Jože Andolšek, in se obenem zahvalil šolskim sestram – te so odšle v Št. Peter v Rožu – za vse pro-

Stolni kanonik msgr. Mihael Krištof je s svojim darom pomagal, da ima slovenska župnija v Celovcu dobre pogoje za delo.

stni cerkvi svetega Egidija so obogatitev za versko življenje mesta in okolice.

»Sprememba odpira nov pogled in nove možnosti. Želim si, da bi kot posamezniki in kot skupnost sprejeli izziv, da se poslovimo od vsega, kar nas je omejevalo in utesnjevalo, in smo pripravljene iskati nova pota naše skupnosti v prihodnost. Z bogoslužjem v

šnje in delo, pa tudi za mašna oblačila in vse druge bogoslužne predmete, ki so jih podarile slovenski župniji.

»Slovenska fara mi je kot velika družina, v kateri se počutim sprejeta, v kateri skupaj praznujemo, si medsebojno pomagamo, se povečujemo, v kateri deluje Božji Duh. Čas korone pa je še posebej pokazal, kako važna sta vera in farna skupnost za

ljudi. Tudi ljudje, ki se do takrat niso aktivno vključevali v delo župnije, so začeli razvijati nove ideje za farno življenje. Nastale so nove skupine, ki z veseljem sodelujejo. Spoznala sem, da ima vsak čas tudi pozitivno perspektivo,« je povedala gospa katehetinja Eva Ogris iz Kotmari vasi, ki je v župniji zadolžena za delo z otroki in mladino in za liturgijo, sicer pa je pedagoginja v zasebnem otroškem vrtcu Mohorjeve v Celovcu, v javnem dvojezičnem vrtcu v Celovcu in v Št. Jakobu. »Otroke pripravljamo na prvo obhajilo in na birmo, pripravljamo mladinske in družinske maše in srečavanja ob najrazličnejših priložnostih, kot so sveti trije kralji in sveti Miklavž in božič. Za letošnjo veliko noč pripravljamo z otroki pasijon oziroma prizore iz Jezusovega trpljenja. Ministrantov imamo več kot dvajset, prvo obhajilo pa bo letos prejelo 25 otrok iz Mohorjeve in javne dvojezične šole. In še na nekaj smo zelo ponosni. V naše dejavnosti se vključujejo tudi samo nemško govoreči otroci, kar velja tudi nasploh za obiskovanje maš. Pri nas je vse domače, preprosto, veselo, prijazno, pri mašah pogosto in igramo. Morda smo prav zaradi tega drugačni od drugih, posledica našega dela pa je polna cerkev,« je povedala gospa Eva, ki za slug za dobro delo ne pripisuje zgolj sebi in svojim sodelavcem, ampak tudi neutrudnemu župniku patru Jožetu Andolšku.

DR. JULIUS KUGY

Poet Julijskih Alp

»Ni gorá, kar sem jih videl, ki bi bile mojemu srcu bliže kakor Julijske Alpe,« je zapisal dr. Julius Kugy (1858–1944), pravnik, alpinist, častnik, pisatelj, humanist, in kot pogosto zasledimo v virih: oče alpinizma v Julijskih Alpah.

Suzana P. Kovačič

»Dobro se še spominjam trenutka, ko sem prvič zaslišal ime 'Julijske Alpe'. Vprašal sem svojega instruktora, kako se imenujejo gore, ki jih vidimo ob jasnih dneh kipeti za morjem. Imenoval je Beneške in Julijske Alpe. Moje hrepenenje je s tem zadobilo določeno smer: Julijske! Ne vem, zakaj, a že ime samo mi je veliko obetalo. Če so se prikazale nad Krasom, v barvitom odsevu bližnjega morja, okopane v luči južnega sonca, praznično pokojne, neskončno daleč - nedosegljive, tedaj sem

»Leta 1870 smo prvič prišli na Koroško. Za očeta je bilo to svidenje po dolgih letih. Stanovali smo na njegovi domačiji v Lipi ... Takrat ali leto pozneje sem šel prvič na Dobrač. Prvikrat sem spal na senu. Tedaj sem videl Julijce v vsem sijaju in krasoti zahajajočega sonca. Reke ognjenih pramenov so se razlivala čeznje in jih obsipale s plamenečimi venci žareče rdečih rož. Gledal sem jih tudi ob sončnem vzhodu, ko so se prve ljubke jutranje svetlobe, še vse sramežljive in čiste poigravale v njihovih slovutih stenah. Bil je zlat dan, poln upov in obetov.«
(Iz knjige *Delo, glasba in gore*)

se jih oklenil z vso močjo in vsemi sanjami svoje mlade duše. Kot je bilo nekdaj, tako je danes. Niti hipna nujnost menjajoče se dobe niti stiske vsakdanjega življenja ne morejo zamegliti takih vtisov. Ni gorá, kar sem jih videl, ki bi bile mojemu srcu bliže kakor Julijske Alpe. Mladostne sanje so pri njih ustvarile dom moji duši,« Julius Kugy piše v knjigi *Iz mojega življenja v gorah*.

Dr. Julius Kugy (1858–1944) je bil rojen v Gorici. Oče je bil Korošec z originalnim priimkom Kogej, mati je bila hčerka pesnika Jovana Vesela Koseskega. Julius je odraščal v večjezikovnem okolju in je že od mladih nog govoril vse štiri glavne jezike tedanje Gorice: slovensko, italijansko, nemško in furlansko.

V otroštvu je pogosto preživljal poletja v očetovi rodni vasi Lipa na Koroškem blizu mesta Podklošter v Ziljski dolini, kjer je prvič vzljubil naravo in gore. V letih od 1868 do 1876 je obiskoval tržaško gimnazijo, od 1876 do 1881 dunajsko univerzo, leta 1882 je promoviral za doktorja prava, potem pa je po očetovi smrti vodil njegovo importno in komisijsko trgovino. Umrl je leta 1944 v Trstu, kjer je tudi pokopan.

Že kot gimnazijec se je zanimal za botaniko, ekskurziram v Istro in na Kras so kmalu sledili izleti v Alpe.

Kugyju še posebno zasidral v srce. Spomenik je delo kiparja Jakoba Savinška.

Alpski botanični vrt

Kugy je pomagal in sodeloval z Albertom Boisem de Chesnejem pri nastajanju Alpskega botaničnega vrta Julijana v Trenti, katerega del se imenuje Kugyjeve gredice. »V barvah se lesketajoči visoki grebeni Prisanjka, silni zatrep Velike Dnine, stolpičasti zidovi Lepe Špice gledajo vanj. Pogled iz njega seže daleč po dolini navzgor in navzdol. Obkrožajo ga štrleče stene zlato rumeno sijoče gorske trate, visoki gozdovi, položeni kot kake orjaške blazine na strma pobočja, da vise globoko v modre soteske. Tako je, kot da bi se vsa presunljiva lepota Trente zbrala prav tukaj, da bi gorskemu vrtiču nudila primeren okvir. Naj dobre zvezde vselej bedijo nad njim,« je Kugy zapisal v knjigi *Delo, glasba in gore*.

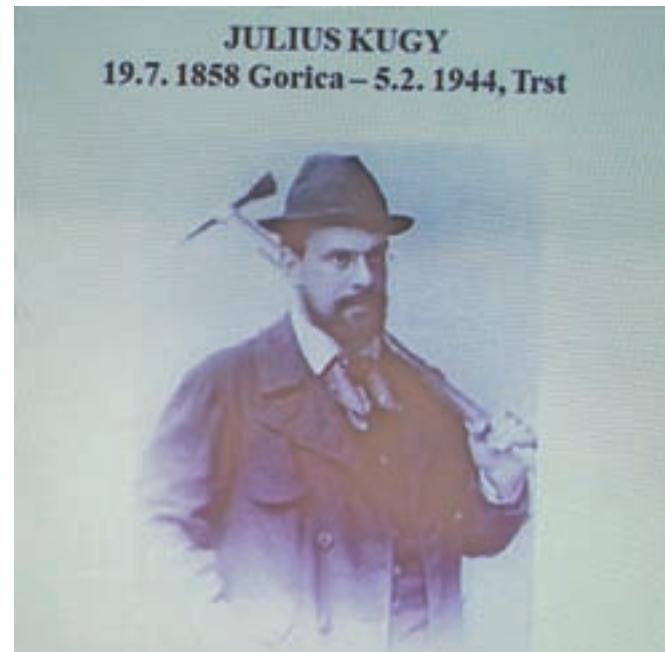
Kugyjeva nagrada

Skupnost koroških Slovencev in Slovenk od leta 2007 podeljuje Kugyjevo nagrado osebnostim, ki bistveno prispevajo k uresničevanju kulturnega, vzgojnega, političnega, gospodarskega, športnega in splošnočloveškega zблиževanja narodov sosedov. Zamisel Kugyjeve nagrade sloni na ideji o alpsko-jadranskem

zблиževanju v trikotniku Koroška – Slovenija – Furlanija in na želji po znanju štirih jezikov tega prostora (slovenščine, nemščine, italijanščine in furlanščine) ter na spoznavanju kultur na stičišču treh evropskih jezikovnih družin.

V Slovenskem planinskem muzeju v Mojstrani v tem času poteka bralno-študijski krožek Iz življenja v gorah s Kugyjem, ki ga vodi kustosinja pedagoginja Natalija Štular in s katerim ljudje spodbujajo k prebiranju planinske literature. »Kugy je poet Julijskih Alp in odločila sem se, da preberem vseh njegovih sedem knjig, ki so me čisto prevzele. Tako lep, poetični jezik ima, tako slikovit besedni zaklad in prvinske opise, da si dejansko predstavljamo vse te gore. Izredno je široka njegova paleta tem in o tem se želim pogovarjati na bralno-študijskem krožku. Ne le da ljudje njegove knjige preberejo, ampak da se jih kakšna tema tudi globlje dotakne, da sami kaj raziščejo, začnejo brati kritično. Kugyju na primer ni bilo všeč, ko so bile vsepovsod tako markirane poti in zakaj ne bi bila to tema tudi za danes,« je povzela Natalija Štular.

Kugy se je pisanja lotil v svojih zrelih letih in napisal sedem knjig, od katerih jih je šest posvetil Julijskim Alpam. V svojih delih

Dr. Julius Kugy / Foto: Tina Dokl

Kustosinja pedagoginja v Slovenskem planinskem muzeju v Mojstrani Natalija Štular (desno) ta čas vodi bralno-študijski krožek Iz življenja v gorah s Kugyjem. / Foto: Tina Dokl

je vedno opeval tudi lepote reke Soče. Njegovo verjetno najpomembnejše delo je knjiga z naslovom *Iz življenja gornika*, ki je izšla leta 1925.

K R S T • O B H A J I L O • B I R M A • P O R O K A

Po lepo darilo v Knjigarno Ognjišče Kranj!

Knjigarna in papirnica
ognjišče

KRANJ, Koroška c. 19
Telefon: 04 236 89 28

Knjigarna Ognjišče
<http://knjigarna.ognjisce.si>

Odprto:
pon. – pet.: 8^h – 19^h, sob.: 8^h – 12^h

MARJAN DAVID

Lastnik je gospodar svojega gozda

Koroški Slovenec Marjan David, rojen v Rinkolah v občini Pliberk v Podjuni, je od leta 2020 naprej gozdarski inšpektor v okrajih Celovec mesto in Celovec dežela. Kot gozdar in lovec je prepričan, da mora gozd obdržati socialno in ekonomsko funkcijo, v njem pa mora imeti glavno besedo lastnik.

Jože Košnjek

Do leta 2020 ste bili gozdarski inšpektor v Špitalu ob Dravi, sedaj pa ste glavni nadzornik v gozdovih v velikem delu Koroške. Zdi se mi, da je to območje zaradi večjih naselij manj gozdna to kot povprečno v Avstriji ali na Koroškem.

Prav nič manj kot povprečno na Koroškem, v Avstriji ali pri vas v Sloveniji, ko je z gozdovi zaraščene okrog 60 odstotkov površine. Posebnost tega območja pa je, da je okrog 60 odstotkov gozda v lasti manjših posestnikov in da je zaradi bližine naselij in vseh mogočih oblik rekreacije v naravi izrazitejša njegova socialna funkcija.

Tako kot pri nas v Sloveniji so tudi na Koroškem povzročile veliko škode naravne nesreče, od vetroloma do lubadarja. So posledice že odstranjene?

Sam v tem primeru ločim ekonomsko in socialno funkcijo gozda. Kar se prve tiče, imajo težave predvsem večji lastniki gozda, tisti do 10 hektarov, ki se bolj ljubiteljsko ukvarjajo z gozdom in z njim

zelo malo ali nič ne zaslužijo, morda pa celo ne vedo, kje ležijo njihovi gozdovi, pa niso tako oškodovani. Ko površina gozda preseže deset hektarov, se šele začne profesionalno delo z gozdom, z več premisleka ob odločitvah, skratka gospodarjenje. Če pa imaš nad 100 hektarov gozda, si dolžan nekaj zaslužiti. Finančni urad te namreč obdavči ne glede, ali si kaj zaslužil ali nič. Po škodi, ki jo povzročijo snegolom, veter in lubadar, traja kar nekaj let, da se destabilizirani sestoji utrdijo. Na celovškem območju smo imeli v preteklih letih največ težav z lubadarjem, ki se sedaj umirja. Njegov razvoj bo odvisen tudi od vremena. Vetrolomi pa so nam za razliko od velikovškega območja na srečo prizanesli.

Naši slovenski gozdovi so pretirano obremenjeni z obiskovalci, z najrazličnejšimi oblikami rekreacije, s pretiranjem pri nabiranju gozdnih sadežev in drugimi novotarijami. Kako je s tem pri vas?

Tudi koroški gozdovi so preobremenjeni, še posebej v okolici Celovca, kjer sto tisoč

ljudi hrepeni, da bodo šli v prostem času in ob koncu tedna k jezerom, še posebej pa v gozd, kjer se odločajo za najrazličnejše načine rekreacije. Posamične vožnje s kolesi se s pomočjo družbenih omrežij spreminjajo v dirkališča, kar ni le proti gozdnemu zakonu, ampak tudi zoper voljo lastnikov gozdov, ki se pritožujejo. Rešitve, ki bi bila sprejemljiva za vse, še ni. V krošnjah dreves se čez noč pojavijo igrala in otroške hiške, ki jih namestijo s pomočjo avtomobilskih dvigal, pri tem pa jih ne zanima, kdo je lastnik gozda, še manj pa, da bi koga vprašali za dovoljenje. Ko lastnika gozda opozoriš, kaj se mu dogaja v gozdu, je seveda presenečen. Glede nabiranja gob in drugih sadežev nimamo posebnega monitoringa, tako da ne vemo, kakšne razsežnosti ima to.

Kaj v takih primerih lahko naredite vi kot gozdarski inšpektor?

V takih primerih kot gozdarski inšpektor lahko ukrepam. Dejanje prijavim okrajnemu glavarstvu, ki storilca kaznuje, sam pa poskrbim, da se vrne v prvotno stanje.

Marjan David je gozdarski inšpektor za okraja Celovec mesto in Celovec dežela. Je tudi lovec in kot kmečki sin še vedno tudi kmet, ki skupaj s soprogo Nadjo in dvema otrokoma skrbi za manjšo kmetijo. / Foto: Jože Košnjek

Kaj pa kraje lesa?

Kraja lesa se pri nas ne splača. Če te dobijo, te kaznujejo kot tatu in s tem si trajno zaznamovan. Zakon takim posameznikom prepoveduje opravljanje nekaterih funkcij. Prav tako se dogaja, da ljudje vozijo v gozd najrazličnejše odpadke in v opravičilo rečejo, da s tem gnojijo gozd. Tako početje je pri nas strogo prepovedano. Zagrožena kazen je do 7000 evrov, storilec pa mora sam pospraviti nesnago, jo na svoje stroške odpeljati na deponijo in se potem izkazati s potrdilom, da je to res storil. Potem lahko še lastnik gozda od njega terjaja odškodnino. Vsi stroški skupaj pa niso več drobiž.

Na Koroškem in nasploh v Avstriji je večina gozdov zasebnih. Kakšne pravice ima lastnik? Ali v svojem gozdu lahko prepove lov ali nabiranje gob?

Po državni statistiki je v Avstriji 18 odstotkov gozdov državnih, vsi ostali pa so veleposest in zasebno lastništvo. Lastnik v svojem gozdu lahko prepove nabiranje gozdnih sadežev in druge dejavnosti, saj so njegova lastniška pravica in le on lahko odloča, kdo jih lahko opravlja. Tudi gozdna pota pripadajo lastnikom zemlje in oni lahko druge izločijo iz uporabe. Če pa občina ugotovi, da je gozdna pot širše pomembna, se mora z lastnikom dogovoriti. Pri nas je lastniška pravica visoko varovana. Pri lovu je stopnja varovanja zasebne lastnine nekoliko nižja, saj mora biti lov izveden, divjad pa se prosto in svobodno giblje. Lovci vemo,

da srnjak pripada tistemu, ki ga upleni, ne glede, kje. Seveda mora lastnik gozda vedeti za namere lovcev. Sicer pa se pri nas lovska pravica začne pri 120 hektarih arondirane zemlje. Na splošno lahko povem, da je raven varovanja zasebne lastnine v gozdovih nižja kot na poljih, vrtovih in na travnikih. Kljub temu je še precej višja kot v Sloveniji.

So vam zaradi vašega dela kdaj že grozili?

Morda v nekaterih čustvenih trenutkih posameznik reče kaj grozilnega, vendar se mi kaj hujšega še ni zgodilo. S kmeti običajno hitro najdemo rešitve, saj vedo, kaj hočejo. Težje je z lastniki, ki sploh ne vedo, kje so njihove parcele, in premožnejši ljudmi, domačini in tujimi, ki so kupili zemljo ob Vrbskem ali Hodiškem jezeru in so prepričani, da jim nihče nič ne more, da je vse njihovo in da se jim mora vse podrediti, saj so ven-

lesa. Veliko je vlagala v lesno predelavo, kar se ji danes obrestuje.

Gozdarski trg ne pozna meja. Ker ima Koroška sama premalo lesa, les iz Slovenije ni konkurenca, čeprav ga uvažata tudi iz drugih držav. Naši lesni trgovci imajo Slovenijo za domači trg, zato drugih ne spustijo blizu. Pogosto slišim reči, da smo ena gozdarska enota, samo različna jezika govorimo. Naša prednost je tudi v tem, da smo za razliko od vas dolgo vlagali v žage za razrez hlodovine. S tem smo si zagotovili dober položaj.

Kakšno prihodnost napovedujete koroškim gozdom?

Mesto Celovec je kot jasa sredi gozdov, ki sili ven in išče večji življenjski prostor za gradnjo in rekreacijo. Enako je v primeru Beljaka. Moja naloga je braniti vsak kvadratni meter gozda še bolj kot doslej. Po drugi strani pa se dežela zadnja desetletja za-

»V naših gozdovih še ni bilo nikoli toliko srnjadi in jelenjadi kot sedaj, čeprav je nas, lovcev, vsako leto več,« je dejal Marjan David.

dar zemljo drago plačali. Dobro se moraš pripraviti, da jih spraviš na realna tla in poveš, da morajo, kljub temu da so drago plačali zemljo, spoštovati zakone. Ko grem v inšpekcijo ob jezerih, moram računati, da bom imel opravka z najmanj enim odvetnikom, če ne kar z dvema.

Koroška je že nekaj časa pomemben kupec slovenskega

rašča in delež gozdov narašča. Klimatske spremembe zmanjšujejo prevladujoč odstotek iglavcev. Nadomeščamo jih z iglavci, ki so odpornejši na vremenske spremembe. Koroški gozd mora ohraniti gospodarsko in tudi socialno funkcijo, lastniki pa z lastniško pravico, ki jo nekateri želijo okrniti, dobiti še več možnosti za avtonomno odločanje.

Marjan David je, kot gozdarju pritiče, tudi lovec, član Lovske družine Blato v Podjuni. Lovske izkušnje nabira tako v nižinski Koroški kot v Karavankah, v Sloveniji pa največ lovi na Kočevskem, kjer ima dobre prijatelje. Z gorenjskimi lovci še nima veliko stikov, zato ne zahaja tja. Med lovom ne more iz gozdarske kože: stalno ima na očeh tudi gozd.

Viharji so leta 2017 in 2018 hudo poškodovali nekatere dele gozdov na Koroškem, še posebej na območju Železne Kaple in Žitare vasi, od koder je posnetek. Celovškemu gozdom je vihar prizanesel, lubadar pa ne. / Foto: Jože Košnjek

ŠENKOVA DOMAČIJA

Knjiga o petstoletni Šenkovi domačiji na Jezerskem

Knjiga z naslovom Šenkova domačija na Jezerskem – 500 let avtoric Polone Zalokar in Saše Roškar, ki je izšla pri Gorenjskem muzeju, je zgodba o zgodovini domačije, ki je danes uspešna turistična kmetija, hkrati pa tudi knjiga o stavbni in kulturni dediščini Jezerskega. Je zgodba preteklega časa, ki še vedno traja.

Igor Kavčič

Šenkova domačija na Jezerskem je biser alpske arhitekture in kulturni spomenik, po temeljiti in v skladu z arhitekturno in dediščinsko stroko opravljeni obnovi, ki je še posebno intenzivno potekala v zadnjih letih, pa je danes tudi uspešna turistična kmetija. V sodobnem svetu ima vsa-

Naslovna stran monografije / Foto: Alenka Brun

ka uspešna zgodba tudi svojo zgodovino. Nič ni od včeraj, vse ima svoje korenine. Bržkone so, ponosni na preteklost domačije, podobno razmišljali tudi v družini Virnik Karničar, ki vodi turistično kmetijo Šenkova domačija.

»O Šenkovi domačiji in njeni stari hiši je pisalo že veliko eminentnih zgodovinarjev, vendar so vsi le ugibali, koliko je v resnici stara; kdo so bili njeni lastniki, pa nismo vedeli do letos. V zadnjih šestih letih je naša stara hiša dobila novo podobo in tudi pisno potrjeno zgodovino, opredeljeno z datumi in dokumenti, ki jih je po dolgotrajnem iskanju in preučevanju arhivov uspelo zbrati zgodovinarke Poloni Zalokar.« je v decembrski izdaji revije Pr' Jezer zapisala Polona Virnik Karničar, domačinka in nosilka dopolnilne dejavnosti na kmetiji, in morda kot srečno okoliščino navedla tudi, da je osrednja avtorica knjige in raziskovalka zgodovine njihove domačije njena sošolka iz sosednje občine Preddvor. »Nagovorila sem jo, da malo pobrska v arhivih za mojimi predniki. To 'malo brskanje' je preraslo v obsežno raziskavo, ki jo je Polona izvajala kar nekaj let, in s pomočjo dokumentov sestavila kar nekaj jezerskih rodovnikov ter postavila vrstni red lastnikov

Šenkove domačije od leta 1524 dalje.« Ogromno zbrana gradiva je kar klicalo po knjigi. K sodelovanju so povabili še etnologinjo in kulturno antropologinjo Sašo Roškar, ki deluje na območju izpostavi Zavoda za varstvo kulturne dediščine v Kranju, in ob podpori Šenkove domačije in Občine Jezersko je v založništvu Gorenjskega muzeja lani no-

vembra izšla monografija z naslovom Šenkova domačija na Jezerskem – 500 let.

Rodovi na domačiji

Jezerskemu je ime dalo ledeniško jezero, ki je nekoč prekrivalo dno kotline, ugnezdene med mogočnimi stenami Kamniško-Savinjskih Alp in karavanških osamelcev. Mlajša Šenkova domačija je, ko je jezero v 14. in 15. stoletju odteklo, nastala na razgledni terasi v Ravnem pri cerkvi sv. Andreja. Kot preberemo v uvodnem delu knjige, gre začetke poselitve domačije povezati s plemenito rodbino Šenkovih (der Schenken von Osterwitz), ki je v visokem srednjem veku živela na manjšem gradu Ostroviča nad Celovcem. Domačija se prvič omenja v kapelskem urbarju iz leta 1524. Od tedaj se je na tem starosvetnem selišču zvrstilo najmanj 14 generacij kmečkih rodov.

Ob kratki zgodovini Jezerskega se avtorica v nadaljevanju posveti rodovom in družinam, ki so živlele na domačiji. V 17. in prvi polovici 18. stoletja je bila to rodbina Stružnik, leta 1750 pa se je na domačijo vrnil priimek Šenk, kasneje Muri in konec 19. stoletja Novak. Izvemo tudi, s čim so se lastniki domačije ukvarjali, kaj je bila njihova osrednja gospodarska dejavnost,

kakšna so bila posestniška razmerja posameznih prebivalcev, predstavljena so nekatera rodovna debela – in bolj se bližamo kasnejšim stoletjem, več dokumentov in listin je ohranjenih. Najpomembnejši med njimi so predstavljeni v knjigi.

V prejšnjem stoletju je na domačijo prišel priimek Virnik, leta 1956 je kmetijo prevzel Ludvik Virnik, ki je med najzaslužnejšimi, da je domačija ostala skoraj neokrnjena in v dobrem stanju, ko jo je leta 2010 prevzela današnja posestnica, vnukinja Polona Virnik Karničar. Posloplja so po stoletjih kar klicala po prenovi v starem slogu in sodobni turistični ponudbi. Kar se danes dogaja na Šenkovi domačiji, družina Virnik Karničar že piše v njeno novejšo zgodovino.

Konservatorski pogled na domačijo

V drugem delu monografije sled strokovni konservatorski pogled na Šenkovo domačijo, ki ga je pripravila Saša Roškar. Kot je zapisala, so Jezerske samotne kmetije izjemna zgodovinska in arhitekturna dediščina predvsem zato, ker ljudje na njih še vedno živijo in pri tem vzdržujejo prav tako izjemno kulturno krajino. Mednje sodi tudi Šenkova domačija, ki je s stališča etnologije, konservatorstva in arhitekture med najbolj proučevanimi in raziskovanimi ne samo na Jezerskem, temveč tudi v širšem slovenskem prostoru. Prav o zgodovini raziskovanja in dognanjih stroke v nadaljevanju piše Roškarjeva.

Po pripovedovanju naj bi bila nad vhodnimi vrati hiše napisana letnica 1517 ali 1521, raziskave ob temeljiti prenovi pa so pokazale, da je Šenkova hiša raščena arhitektura – prvi dvocelični objekt je po vsej verjetnosti stal še pred letom 1500, pozneje pa je bilo prepoznanih pet gradbenih faz, zadnja rekonstrukcija pa v 21. stoletju, ko je postala turistično-namestitveni objekt. »V petstoletni zgodovini Šenkove hiše so objekt vedno nadgrajevali in prilagajali svojim vsakokratnim potrebam, vendar tako, da so ohranili, kar je bilo smiselno, koristno in lepo.

Šenkova domačija danes / Foto: Alenka Brun

Lansko jesen je Šenkova domačija prejela tudi Steletovo priznanje. Člani družine Virnik Karničar: (z leve) Polona in Andrej ter Kristjan in Maša. Manjka sin Luka. / Foto: Primož Pičulin

MEGALES

ODKUP - POSEK - SPRAVILO IN PREVOZ LESA

ODKUP BIOMASE

z vami od leta 1992

051 358 368 WWW.MEGALES.SI

SOTESKA VINTGAR

Priljubljena turistična točka

Ko je Bohinjski ledenik pred več tisoč leti zaprl pot Triglavskemu ledeniku, je reka Radovna morala urezati novo strugo in takrat je med bregovoma Hom in Boršt nastala 1600 metrov dolga in do 250 metrov globoka soteska Vintgar, ki je izjemno priljubljena turistična točka. Za obiskovalce so jo odprli 26. avgusta 1893.

Maša Likosar

Osrednji del soteska Vintgar je bil do zime leta 1890, ko sta se ob nizkem vodostaju Radovne vanjo odpravila gorjanski župan Jakob Žumer in blejski fotograf ter kartograf Benedikt Lergetporer, popolnoma nedostopna in neznan. Žumer in Lergetporer sta v tej naravni znamenitosti videla izjemno turistični potencial, zato so na njuno pobudo takoj pristopili h gradnji in v slabih treh letih zgradili več kot 500 metrov mostov in galerij, s čimer so omogočili turistični obisk soteske. »Jakob Žumer z Leskovčeve domačije v kraju, ki se je nekdanje imenoval Leske, danes pa predstavlja ustje soteske Vintgar, je bil izjemno gospodaren mož. Ukvarjal se je s kmetovanjem, žagarstvom in mlinarstvom, po poklicu

je bil mizar. Med drugim je bil ustanovitelj podružnice Kranjske posojilnice in hranilnice, ki je imela enoto v Gorjah in je finančno podpirala gradnjo soteske Vintgar. Prizadeval si je za razvoj turizma v teh krajih, zato je istočasno gradil tudi restavracijo, ki jo še danes poznamo kot restavracijo Vintgar. Žumrovo premoženje je bilo kasneje prodano na dražbi, kupila ga je družina Golob, ki je nadaljevala tradicijo žagarstva, kasneje se je tam razvil embalažni obrat. Po 2. svetovni vojni je bil objekt nacionaliziran, na lokaciji je svoj obrat razvila tovarna Vezenine Bled,« je pojasnil Tomaž Bregant, strokovni vodja Turističnega društva (TD) Gorje, ki upravlja sotesko Vintgar.

TD Gorje je pred leti v stečajnem postopku kupil objekt nekdanje tovarne Vezenine

Bled z namenom rušitve in graditve parkirnih mest, a so kasneje stavbo prepoznali kot novo priložnost. Po nedavnem sprejetju dopolnitev prostorskega načrta Občine Gorje bodo pristopili k prenovi objekta. »V njem načrtujemo izgradnjo novega informacijskega centra, saj je nova informacijska in obenem vstopna točka tako za obiskovalce kot za zaposlene več kot nujna. Hkrati si nadejamo, da center postane eden od centrov Biosfernega območja Julijske Alpe, ki bo imel specifično vsebino in bo sistematično prikazoval zgodovinski razvoj in tradicijo, ki je zaznamovala naše kraje, kot so furmanstvo, žagarstvo in zvončarstvo. Del prostora želimo nameniti ljudem, ki so pustili pečat na tem območju. Med njimi je bil tudi naravoslovec Albin Belar, ki se je ukvarjal

Sotesko Vintgar letno obišče več sto tisoč obiskovalcev. / Foto: arhiv TD Gorje

s seizmologijo. V njegovem času je postavil najsodobnejši potresni observatorij v Evropi, poleg tega je v njegovi vili na Vrščah, v bližini soteske

Vintgar, ustanovil še lastni observatorij,« je povedal.

Sotesko Vintgar letno obišče več sto tisoč obiskovalcev. Leto 2019 je bilo rekordno

letno, saj se je skozi sotesko sprehodilo 406 tisoč obiskovalcev. Leta 2020, ko je svet zajela pandemija covid-19, so zabeležili 130 tisoč

**BIOTEHNIŠKI
CENTER NAKLO**
VIŠJA STROKOVNA ŠOLA
STRAHINJ 99, 4202 NAKLO
www.bc-naklo.si

Višješolski študij v Biotehniškem centru Naklo

Pester razvojno-raziskovalni poligon, projektno delo in individualizacija.

V Biotehniškem centru Naklo Višja strokovna šola deluje že 15. leto. Študenti lahko izbirajo med štirimi študijskimi programi: **Upravljanje podeželja in krajine, Naravovarstvo, Hortikultura ter Živilstvo in prehrana.** Višješolski študij traja dve leti in je kreditno ovrednoten. V dveh letih si študenti pridobijo 120 kreditnih točk in opravijo kar 800 ur praktičnega izobraževanja.

V višješolskem študiju stremimo k temu, da študente opremimo s splošnim, strokovnoteoretičnim in praktičnim znanjem na posameznih področjih in jih usposobimo za takojšnje opravljanje poklica, brez dolgotrajnega uvajanja. Za to je zaslužen velik obseg praktičnega izobraževanja (400 ur/posamezen letnik), ki se odvija v podjetjih in drugih organizacijah in omogoča pridobivanje ustreznih izkušenj za uspešno opravljanje različnih delovnih procesov.

Posebnost študija na Višji strokovni šoli Biotehniškega centra Naklo je **kombinacija izobraževanja, raziskovanja in strokovne prakse.** Nudimo pester raziskovalno-razvojni poligon, v okviru katerega lahko študenti opravljajo praktično izobraževanje, sodelujejo v raziskovalnih projektih in preizkušajo svoje poslovne ideje.

Vospredje postavljamo študente, njihove potrebe in njihov osebni razvoj. Preko programa Erasmus+ študentom omogočamo opravljanje dela študija oz. praktičnega izobraževanja v tujini, na voljo pa jim je tudi **Kompetenčno-karierno središče**, kamor se lahko obrnejo po nasvet glede priprave na vstop na trg dela, nadaljevanja študija in vseživljenjskega učenja. Študentom priznavamo predhodno pridobljeno znanje, omogočamo prehajanje med študijskimi programi in prilagajamo študij aktivnim športnikom ter posameznikom z zdravstvenimi ali večjimi poslovnimi obremenitvami.

Kot šola smo vpeti v projektno in raziskovalno delo, s čimer **želimo prispevati k razvoju podeželja v regiji.** Povezujemo se s številnimi podjetji, organizacijami in deležniki iz Slovenije in tujine, si izmenjujemo izkušnje, primere dobrih praks pa vključujemo v študijski proces in s tem prispevamo k večji kakovosti študija.

**VEČ INFORMACIJ
O VIŠJEŠOLSKEM ŠTUDIJU:**
070 485 353
referat.visja@bc-naklo.si

»Višješolski strokovni študij je namenjen vsem, ki se želite na višji ravni čim hitreje usposobiti za opravljanje poklica. Velik del izobraževanja se odvija v podjetjih in drugih organizacijah in omogoča pridobivanje izkušenj za uspešno opravljanje delovnih procesov s področja ekosistemov, trajnostne rabe in varstva naravnih virov ter tehnoloških procesov s področja kmetijstva, hortikulture in živilstva. Na Višji strokovni šoli BC Naklo vas želimo navdušiti za osebni in strokovni razvoj, odgovoren odnos do okolja, raziskovalno delo in razvoj podjetniških idej.«

**Ravnateljica višje strokovne šole
Irena Gril**

obiskovalcev, lani 232 tisoč. »Največja težava obiskovanja je časovna razporeditev v dnevu. Večina obiskovalcev se zvrsti med 10. in 13. uro, zato vsem potencialnim obiskovalcem priporočamo, da obisk načrtujete v jutranjih ali popoldanskih urah. Termini vstopa bodo letos razporejeni na pol ure,« je poudaril Bregant. Čakanje pred vstopno točko skušajo v TD Gorje omiliti s sodobnimi digitalnimi orodji, uvedli so predprodajo vstopnic po spletu,

Turistično društvo Gorje načrtuje izgradnjo novega informacijskega centra, ki bo prikazoval zgodovinski razvoj in tradicijo krajev, kot so furmanstvo, žagarstvo in zvončarstvo.

letos so se dodatno povezali tudi s potovalnimi agencijami, ki bodo svojim turistom v predprodaji ponujale vstopnice in jih tudi same tiskale. Leta 2020 so naredili tudi pomemben korak k razbremenitvi soteske, koncept so namreč uredili na način enosmernega obiskovanja, pri čemer obiskovalci vstopijo na zgornji strani na lokaciji v Podhому, izstopijo na spodnji, kjer lahko izberejo eno

od najmanj dveh možnih poti vračanja.

Sotesko Vintgar, ki je del zavarovanega območja Triglavskega narodnega parka (TNP), so letos odprli na velikonočno soboto, 16. aprila. Pred tem so se o prometnem režimu in načinu obiskovanja v TD Gorje posvetovali tudi z Javnim zavodom TNP, ki je upravljavec zavarovanega območja. TD Gorje se poleg JZ TNP že dve leti usklajuje tudi z ministrstvom za okolje in prostor glede no-

vpliva, a vemo, da je način dostopanja do soteske z motornimi vozili nesprejemljiv,« je poudaril.

Letos, ko v občini poteka infrastrukturna gradbena dela, je TD Gorje Občini Gorje predlagal, da bi motorni promet za osebna motorna vozila na območju soteske omejili izključno na stanovalce. Uvesti so želeli tudi podoben sistem, kot so ga že leta 2019, ko so najeli centralno parkirno mesto in od tod do vstopne točke obiskovalce

Zagotavljajo varnost

Po lanskoletnem neljubem dogodku, ko je ena od turistk utrpela hude telesne poškodbe zaradi raztreščenja skale, ki se je povsem nepredvidljivo skotalila po pobočju, pod katerim obiskovalci sicer ne hodijo, še več pozornosti namenjajo varnosti. Letos so na potencialno kritičnih delih nad sotesko zgradili še dodatne varovalne sisteme v skupni dolžini 200 metrov, ki predstavljajo skupno vrednost investicije več kot 250 tisoč evrov. »Naravno okolje nad sotesko je po degradaciji gozdov vsled žleda v letu 2013 in posledično napada podlubnikov nepredvidljivo. Strma pobočja nad sotesko so ogolela, zaradi česar je večja verjetnost erozije,« je pojasnil sogovornik. V TD Gorje sicer redno in sistematično spremljajo stanje območja, med drugim jim bodo strokovnjaki s področja geologije izdelali celovito študijo ocene ogroženosti. »Hkrati smo v zadregi, saj ne želimo oskruniti prvobitnega videza soteske z železjem in zaščitnimi mrežami,« je poudaril Bregant. Letos gradijo še kanalizacijski sistem, prvič pa vzpostavljajo tudi

V soteski Vintgar so tolmuhi, brzice, draslje, mali slap in najvišji rečni slap v Sloveniji, imenovan Šum. / Foto: TD Gorje

informacijsko točko na Blejski Dobravi v sodelovanju z Občino Jesenice.

Prihodnje leto bo minilo 130 let od odprtja soteske Vintgar za obiskovalce. Ob

tem dogodku v TD Gorje načrtujejo izdajo celovitega zbornika, hkrati pa si ob tej priložnosti nadejajo odprtja prej omenjenega sodobnega informacijskega centra.

Doživi pomlad v Brdih!

Goriška Brda, zeleni raj za ljubitelje lepih razgledov, aktivnih počitnic, odličnega vina in kulinarike.

- Preživite pomlad na eni od **turističnih domačij med vinogradi in oljčniki**, kjer vas bosta prebudila brnenje čebel in petje ptic;
- Zaprite oči in se iz **razglednega stolpa v Gonjačah** zazrite v Julijce, Furlansko nižino pa vse do morja;
- Sprehodite se po ulicah **srednjeveške vasice Šmartno** in se prepustite čarom **renesančne Vile Vipolže**;
- Prepustite se **briški kulinariki pod blagovno znamko Brdalicious**, pripravljeni iz svežih sezonskih sestavin ali pa si privoščite **piknik v vinogradu**;
- **Obiščite vinarja** in si privoščite kozarec avtohtone sorte Rebula, ki se uvršča med TOP 100 najboljših vin na svetu;
- Odpravite se na pohodniški potep po **pohodnih poteh** Alpe Adria, Juliana trail ali pa kateri od 9 češnjevih poti skozi vinograde in češnjeve sadovnjake;
- **Najemite električno ali gorsko kolo** in se podajte na kolesarsko turo po trasi Juliana bike, Green Gourmet Route ali ostalih kolesarskih poteh po briških gričih;
- Krenite po **Sabotinu po sledeh 1. svetovne vojne** po Poti miru in si oglejte **nov interaktivni muzej 1. SV**.

#ifeelsLOVEnia
#myway

TIC Brda, Šmartno 13, 5211 Kojsko, sLOVEnija | E: tic@brda.si

 goriska_brda
  Brda
  www.brda.si

FARA LOČE

Obletnica nastanka fare Loče in smrti njenega prvega župnika

Letos mineva dvesto sedemdeset let od nastanka fare Loče ob Baškem jezeru na avstrijskem Koroškem in dvesto petdeset let od smrti Janeza Lajčaharja, prvega župnika v Ločah in graditelja farne cerkve.

Simon Trießnig

Podružna cerkev sv. Urha v Ločah je do leta 1752 pripadala prafari Marija na Zilji. Prizadevanja prebivalstva v Ločah in okoliških vaseh, da bi dobili svojega župnika in s tem tudi samostojno faro, so se uresničila leta 1751. Prostranost prafare Marija na Zilji, ki se je raztezala od vasi okoli farne cerkve na zahodu do Malenc in Spodnjih Borovelj na vzhodu (do 14. stoletja so ji pripadale tudi Ratače pri Kranjski Gori v današnji Sloveniji), dolga hoja do farne cerkve – pozimi so se morali obiskovalci in obiskovalke maš na pot odpraviti ob 5. uri zjutraj, celo poleti je bilo do Marije na Zilji potrebnih 2,5 ure hoje – pa tudi težka pastoralna oskrba na kraju samem so bili razlogi za ustanovitev samostojnega vikariata.

Lajčahar, prvi župnik v Ločah

Za ustanovitev novega vikariata je bila potrebna primerna osebnost. Leta 1751 so bila prizadevanja vernikov uspešna. Izbira je padla na 34-letnega Janeza Lajčaharja. Pri hiši njegovih staršev se je reklo pri Žihmanu v Gorjah v fari Kotmara vas. Teološki študij je končal v Salzburgu. Poleg študija se je bodoči teolog ukvarjal s predmeti:

kemija, metalurgija in geologija. Napisal je več znanstvenih del na teme: rudarstvo, metalurgija in kemija. Preden je bil imenovan za prvega župnika v Ločah, je bil kaplan v Rožeku (1746–1748) in pri Smiklavžu/Beljaku (1749–1751). Ustanovni odlok novega župnika sv. Urha v Ločah je z dne 18. marca 1752. S tem odlokom je Lajčahar postal vikar v Ločah. Imenovanje je na velikonočno nedeljo 1752 opravil dekan in župnik Michael Ogris iz Štebna/Bekštanja. S povišanjem v vikariat in pozneje v faro so rasle tudi vasi na novem farnem območju.

Gradnja cerkve z župniščem in kaplanijo

Novi vikariat se je raztezal od Podgorij na zahodu do Malenc na vzhodu. Novi župnik se je takoj lotil dela. Aprila istega leta 1752 je bil zgrajen pokopališki zid. Naslednji korak je bil obsežni projekt gradnje cerkve, postavitev župnišča in nato kaplanije (zgradba kasnejše šole v Ločah). Ta v prihodnost usmerjena naloga, ki je hkrati postala Lajčaharjevo življenjsko delo, je pokazala številne talente in izjemne sposobnosti moža (arhitekt, graditelj, znanstvenik, alkimist/kemik), združene z izrazitim poslovnim

čutom in vztrajnostjo. Ne smemo pozabiti, da je bil to čas skrajne stiske, ko je novi župnik začel svoje delo ob obsežni podpori prebivalstva fare. Špansko-avstrijska nasledstvena vojna in 7-letna vojna sta postavili avstrijske dedne dežele in njihovo prebivalstvo v izjemen položaj. Še bolj nenavadno je bilo drzniti si veliki gradbeni projekt izvesti prav zdaj. Verjetno so prav te težke okoliščine kmalu povzročile legende o gradnji cerkve, ki imajo mesto v spominu faranov in farank vse do danes. Jakob Špicar, ljudski dramatik, prosvetni delavec in rojak iz Skočidola pri Podravljah, je napisal igro v petih dejanjih o gradnji farne cerkve z naslovom Zlato iz Jepe. Laični igralci in igralke so legendo o zlatu iz Jepe, ki naj bi Lajčaharju omogočilo gradnjo cerkve, tudi uprizorili. Na začetku gradnje so bila sredstva pravzaprav le redka in so bila sestavljena iz prispevkov prebivalstva, podpore Župnije Marija na Zilji in fundacij. Župniku je zdaj koristilo znanje metalurgije, geologije in kemije, ki ga je pridobil med študijem. Župnik dr. Josip Ogris v svoji kroniki fare Loče ugotavlja, da je vsestransko izobražen mož v svojem laboratoriju izdeloval kovinske barve, jih prodajal v Furlanijo (Videm) in tako dobil potrebna finančna sredstva za postavitev cerkve.

Gradnja nove, prostorne cerkve in župnišča se je verjetno začela leta 1753. Iz vizitacijskih poročil je razvidno, da je bilo v župnišču že leta 1756 možno stanovati, gradnja cerkve pa je napredovala. Manjkali so še glavni oltar, stranski oltarji, obokani strop in stolp. Kaplanija (kasnejša šola) je bila zgrajena med letoma 1761 in 1771. Nova farna cerkev je bila posvečena leta 1762. Razvilo se je samostojno farno življenje in prebivalstvo je lahko obiskovalo bogoslužje na kraju samem. Nova šola je postala mejnik na področju izobraževanja. Tu se je šolanje začelo leta 1784. Kako pomembna je bila nova izobraževalna ustanova, kaže dejstvo, da je to najstarejša šola med Rožekom in Podkloštrom in da so se otroci zdaj lahko šolali v lastni fari.

Farna cerkev sv. Urha v Ločah ob Baškem jezeru leta 1906 (Valentin Woschitz je naročil tisk pri Casparju in Poltnigu)

Župnik Janez Lajčahar je umrl pred dvesto petdesetimi leti.

Smrt prvega župnika

Kmalu so se porajale prve legende o smrti pomembnega moža, ki govorijo tudi o nasilni smrti. Lajčahar je umrl pred 250-imi leti 22. februarja 1772 v župnišču v Ločah in je bil star 55 let. Ni mogoče izključiti, da so njegovo zgodnjo smrt pospešili njegovi kemični poskusi. Prvi župnik v Ločah je pokopan v grobnici pod osrednjim hodnikom cerkvene ladje. Franc Aichholzer v svojem članku Zlato iz Jepe o smrti prvega župnika pravi: »Ljudje pravijo, če Lajčaharjevo truplo tudi 200 let po njegovi smrti še ne bo

razpadlo, bo Lajčahar proglašen za svetnika.«

V spomin na graditelja farne cerkve je bil na desni strani cerkvene ladje postavljen epitaf (nagrobni spomenik). Pod župnikom dr. Josipom Ogrisom je salzburški umetnik univ. prof. Leopold Robert Trimmel leta 1931 na lastne stroške ustvaril bronasti okvir s podobo župnika. Prevod latinskega napisa se glasi: »Tukaj počiva – prosim te, popotnik, objokaj pokojnega – Janez Lajčahar prvi župnik in ustanovitelj stavbe. 24. febr.

Dvajset let je vodil cerkev. Petnajst naj šteješ in tem naj se doda še pet, verjemi, kmalu bo dalo število let. Ta epitaf poklanja pobudnik graditelju veličastnega dela, pod rektorjem (župnikom) dr. iur. J. Ogris«

Ustanovitev fare Loče pred 270-imi leti je omogočila lokalno pastoralno oskrbo in zapustila duhovno in gradbeno zapuščino prvega župnika Janeza Lajčaharja. Zagotavljanje pastorage danes in živo farno življenje sta izziva našega časa, ki jima bomo kos le z aktivnim vključevanjem in sodelovanjem laikov.

Nagrobni spomenik prvemu župniku v Ločah in graditelju cerkve

KNJIGA

Zelenjavne težave deklice Nade

Sestri Katja in Marion Laussegger sta skupaj napisali in ilustrirali knjigo z naslovom Zelenjava, krizo imava, ki jo je lani v okviru projekta SMART Tourist izdala Mohorjeva iz Celovca.

Jože Košnjek

Ideja za zgodbo o deklici Nadi, v nemiščini pa Leni, ki je uživanje zelenjave zamenjala s sladkarijami, se je rojevala v mislih Katje Laussegger, ki je bila rojena v Svečah v Rožu, sedaj pa stanuje v Beljaku in je zaposlena v otroškem vrtcu v Bekštajnu/Finkenstein, v katerem skrbi za otroke, stare od treh do šestih let. Delo z otroki in pisanje zgodb zanje, še posebej v rimah, je njena velika strast, kot je zapisano v njeni predstavitvi. Končala je diplomski študij »vzgojnih in izobraževalnih ved« ter študij »socialne in integracijske pedagogike«.

Najprej igra, nato knjiga

S Katjo, ki je iz ljudske šole in od doma predvsem po zaslugi babice ohranila nekaj znanja slovenščine, in z Martino Kanzian, ki je pri Mohorjevi poskrbela za izdajo njene knjige, sem se srečal v Celovcu. Katja mi je povedala, da knjiga Zelenjava, krizo imava ni njena prva. Prva je imela naslov Iščemo domačo žival. Za drugo pa je bila izizkušnja iz vrtca, ko so se malčki pri hrani zmrdovali nad zelenjavo in iskali – sladkarije. Ker zgolj beseda pogosto ne zaleže, je na temo koristnosti zelenjave napisala muzikal in ga skupaj z otroki tudi uprizorila. Učinek zgodbe o pomenu zdravja, uravnotežene prehrane in zobne higijene je bil neverjetno pozitiven. Otroci so začeli spraševati, ali je na njihovem jedilniku zelenjava

ali ni. Nato se je leta 2019 odločila glasbeno zgodbo prelisti v knjigo. Pri ilustraciji knjige je Katja povabila k sodelovanju sestro Marion. Tudi ilustrirana zgodba je bila med otroki in tudi vzgojitelji dobro sprejeta.

Lani je bila v okviru projekta SMART Tourist – Spread The Karawanks zgodba prevedena v slovenščino. Nalogo je izvrstno opravil Boštjan Dvoržak, po poklicu naravoslovec in primerjalni jezikoslovec. Ukvarja se z rekonstrukcijo in razvojem jezikov. Živi v Ulmu in v Berlinu v Nemčiji, kjer na Humboldtovi univerzi predava tudi slovenščino.

Katjo Laussegger sem vprašal, ali je težko pisati za otroke. »Sploh ne,« pravi. »Če si veliko z njimi, spoznaš, kaj jih teži in veseli, kaj imajo radi in česa ne in kako

želi izdati. Upa, da bo zgodba končana še letos.

Vprašal sem jo, ali je tudi sama ljubiteljica zelenjave. »Sem,« je odgovorila. »Doma imamo zelenjavni vrt, prav tako pa tudi pri mami. Zelenjava je važen del moje prehrane,« je povedala.

Oh, ta zelenjava

V zgodbi je namenjena glavna vloga deklici Nadi, ki kot je zapisala Katja, »ji nič ni mar za sadje in zelenjavo, za oboje, zdrava hrana ji presejda, saj rajši je, kar sladko je – še pa še, pa še seveda.« Ko jo zjutraj mamica Zora zbudi in jo povabi za mizo k lastnemu zajtrku, se Nada zmrduje in se domisli nove zvižgače. »Ko se mama stran obrne, vrže zajtrk v smeti in se, dokler se ne vrne, baše s sladkarijami. Da slučajno ne odkrila mamica bi sadne kaše,

Za pripravo maminega pestro pisanega zelenjavnega lonca potrebujemo: 800 gramov zelenjave (krompir, brokoli, malancani, korenje, grah, fižol ...), eno rastlino pora, eno spomladansko čebulo, luštrek, origano, timijan, peteršilj, sol in poper, maslo in okrog pol litra vode.

jih je treba znati navduševati za posamezne stvari.« Povedala je, da že nastaja nova zgodba – za otroke. To bo srčna zadeva, vsebine pa še ne

vsa zavržena jedila prav globoko v koš pobaše.« Tudi nad umivanjem zob ni navdušena. Krtačka ji je prav zoprna in se v kopalnici raje igra, kot

Urednica knjige Martina Kanzian in avtorica Katja Laussegger / Foto: Jože Košnjek

da bi si umila zobe. Med šolskim odmorom svojo malico menja za sladkarije. Ko se med kosilom oglasi mamin mobilni telefon in ga mama živčno išče, Nada urno kosilo vrže v straniščno školjko ... Potem so se začele težave. Najprej so jo začeli boleli zobje. Ponoči jo preganjata sladkorna mora in prikazen v obliki sladkornega strahu. Zjutraj začudena spozna, da na hlačah ne more več zapeeti gumba, in sprašuje mamo, ali so se hlače morda zaradi pranja skrčile. Na vse pretege se brani obiska pri zobozdravniku, vendar mama vztraja. »Kdor za ščetkanje prelen je in si redno ne umiva zob, si s tem pokvari življenje! Zob je namreč tvorba živa. Ponoviva od začetka: za gorje sladkost je kriva, v pomoč je zobna ščetka.« Nada je v strahu, da bo huda, mami priznala, kaj vse je počela. Počasi, po grizljajih je začela uživati zelenjavo in spoznavati domači zelenjavni vrt. Čudovito.

»Nekaj jasno ji postaja, nekaj zagotovo ve: da jedi se vse od kraja z zelenjavo, sadjem je! Da bi hrano stran metala, se ji nemogoče zdi, te, ki jo je mama dala, pa se najbolj veseli. Sadje se ji več ne gnusi, zdaj z užitek ga poje, vsako novo jed pokusi, preden drugi jo dobe. Največ dasta energije sadje, zelenjava ji, nič več teža ne skrbi je, vse lahko privoščiti si. In počuti se drugače, bolje kot kdaj koli prej, spet ji prav stojijo hlače. Ne verjameš? Pa pogledaj. Zdaj čezmerna sladkanja huda doba mimo je, skrb ta zdravje jo preganja, ki spoštuje jo deklice. Le še kakšno sladkarijo

tu in tam poje, če jo. Da zobje je ne bolijo, raje sadje grizejo. Ah, saj res! In njena usta čisto zdrava zdaj so spet, ker jih ščetka, ko kaj hrusta, bo tako še mnogo let,« je sklep Katjine pripovedi o zelenjavnih težavah deklice Nade.

– zelena in podobno. Med solatami je endivijo imenovala Olivija, motovilka je Tilka, radiček je Matiček, Nikola je rukola in ledenka je Nevenka. Katja je z lastnimi imeni poimenovala zelišča kot na primer Cilka – bazilka, Kla-

Deklica Nada obožuje zelenjavo.

Otroški zelenjavni slovar

Zadnji del knjige je tako imenovani Otroški slovar, v katerem so z besedo in risbo posebej predstavljeni najprej solata, zelišča, ki jih lahko sušiš ali zamrzneš, domače sadje in eksotično sadje. Vrstam zelenjave je Katja dodala imena, na primer Kokoli – brokoli, Vili – čili, Mahek – grahek, Mihelač – koromač, Tamara – kumara, Karola – karfiola, Lenček – korenček, Mojmir – krompir, Lučka – bučka, Bor – por, Jelena

risa – melisa in Aleksander – koriander. Enako je stori-la pri domačem sadju, ko je na primer hruška Nuška, robida Vida in borovnica Mica. Pomaranča je Ančka, banana je Ivana, grenivka pa Ivka. Otroškemu slovarju sledita recept za zelenjavni lonc in pobarvanka z risbami različnih vrst zelenjave in sadja.

Katja Laussegger je najprej z glasbeno igrico in nato še s knjigo uspelo na izviren in na otrokom prijazen način predstaviti koristi zelenjave in zdravega življenja.

Naslovnica knjige

ŽVABEK

Kulturno središče ob Dravi

V Podjuni, na skrajnem vzhodnem delu južne dvojezične Koroške, na ravnici nad desnim bregom Drave, nekaj kilometrov pred mejo s Slovenijo, leži vas Žvabek/Schwabegg. Zanj lahko rečemo, da je kulturno srce občine Suha/Neuhaus.

Jože Košnjek

Prepričan sem, da marsikdo na Koroškem, še bolj pa v Sloveniji ne ve, kje je vas Žvabek, Schwabegg po nemško, ki ga pisni viri kot Castrum Swabec prvič omenjajo leta 1212. Vas z okrog 300 prebivalci, v kateri sobiva delavski in kmečki živelj, leži na levi strani ceste od Pliberka proti Suhi in naprej do Dravograda ter Raven na naši strani. Na levem bregu Drave sta sosedni občini Ruda in Labot. Žvabek je bil do leta 1958 samostojna občina, potem pa je bila ustanovljena nova občina Suha. Tako Žvabek kot Suha sta samostojni župniji, za katere skrbi vzorni dušni pastir Miha Golavčnik. Podlog in drugi kraji v občini so bili nekdanj pretežno slovensko govoreči. Prikrute in javne oblike germanizacije so pustile globoke rane. Polovica občanov še razume in govori slovensko, čeprav mnogi ne v javnosti, pri mašah in pri družinjah v gostilnah pa je še vedno doma slovenska pesem. Ker je v suški občini prijetno živeti, prihajajo sem priseljenci iz drugih delov Koroške, manj pa iz Slovenije, kot je to značilno za območje Pliberka.

Drava je stara 110 let

Od prometa in vrveža odmaknjena vas Žvabek živi bogato življenje. Je kulturno srce občine Suha. V njej sicer delujeta tudi nemško kulturno društvo in godba na pihala, vendar ima žvabeško Katoliško prosvetno društvo Drava najbolj razvejano

Pepej Kropp, mag. Jokej Logar in Lenart Katz pred Hišo kulture v Žvabeku / Foto: Jože Košnjek

dejavnost in seveda najdaljšo, nadstodesetletno tradicijo.

Pred približno desetimi leti sem bil prvič na Suhi in v Žvabeku. Povabljen sem bil na koncert Okteta Suha, ki je ena od najbolj znanih koroških pevskih skupin in tja sega znanstvo s pevci te skupine. Trije od njih – Lenart Katz, mag. Jokej Logar in Pepej Kropp – so mi rade volje pomagali pri posredovanju podatkov za pričujoči članek. Vsi trije so pevci okteta in cerkveni pevci na Suhi in v Potočah/Bach. Lenart Katz je po 40 letih prepustil mesto drugega tenorja nasledniku. Vsi so učitelji in vsi odborniki pri Dravi. Lenart Katz pa je od leta

1974, ko je bilo društvo pred propadom, naprej predsednik Katoliškega prosvetnega društva. Pravi, da prihaja čas za mlade moči.

»Slovensko kulturno društvo je bilo dejansko ustanovljeno že leta 1909, vendar mu je glavarstvo v Celovcu dovolilo javno delovati šele maja leta 1910. Društvo je previharilo viharne čase, tudi vojno, med katero je bilo delovanje prekinjeno, arhivi pa uničeni. Hvala bogu, da smo imeli oziroma imamo etnomuzikologa in glasbenika dr. Engelberta Logarja, ki mu je uspelo najti vsaj nekaj dokumentov o zgodovini društva. Takoj po vojni je delo znova zaživelo, še posebej na pevskem, glasbenem in lutkarskem

področju. Ko smo leta 2015 zgradili Hišo kulture, so se pogoji za našo dejavnost še izboljšali. Najbolj znani glasnik našega društva in vse suške občine je Oktet Suha, ki poje že 40 let. Enako dolgo deluje pevsko-instrumentalna skupina, ki jo vodi Rosina Katz. Dejavnost so lutkarji v skupini Suha. Bertelj Logar pa vodi pevsko-instrumentalno skupino Sanje. Letno imamo od 12 do 14 prireditev. Začnemo z literarnim branjem in križevim potom v eni od cerkva, potem pa pridejo na vrsto vigradni koncerti, srečanje pri kmetu Štiebljarju na Komelju, kamor pridejo tudi gostje s slovenske strani, lutkovne prireditve, pevski festival Suha, srečanje vižarjev v Svetem mestu in prireditve v adventu in pred novim letom. Naša hiša kulture je primerna tudi za organizacijo razstav. Epidemija je naše delovanje okrnila, vendar ga sedaj znova postavljamo na noge,« so o delovanju najstarejšega in najbolj dejavnega društva iz Žvabeka povedali sogovorniki. Vodstvo društva je uigrana ekipa srčnih ljudi, ki v dvojezičnem okolju, kjer je treba storiti tudi korak do sosedarja slovenstvo!

Slovenske prireditve so na splošno dobro sprejete. Včasih deželni in občinski politikovi ni bilo blizu, sedaj pa jih je kdaj več kot slovensko govorečih. Bili so časi, ko so nas nahujskani ljudje napadali v gostilnah in zmerjali ter nas pošiljali na jug. Sedaj so izpadli in primitivne izjave, ko rečejo 'govori nemško', redke. Občinska in deželna politika namreč več ne spodbujata mržnje.

Predsednik odprl Hišo kulture

Prostori za delovanje so bili dolgo velik problem Katoliškega prosvetnega društva Drava. Najprej so igrali in prepevali pri kmetih in po gostilnah, leta 1956 pa so zgradili farno dvorano. Župnija je dala zemljo in les, člani pa so gradili sami. Kar dolgo je služila namenu. Potem jo je načel zob časa. Ni bilo ustrezne opreme, zato delovanje v njej ni bilo več mogoče. Društvo je zato prosilo župana, da bi dovolil uporabo prostora v šoli. Prošnjo je zavrnil. Društvo je vztrajalo, učiteljici Rosini

Katz je uspelo prepričati ustreznega ministra na Dunaju in župan je moral popustiti. Z zaprtjem ljudske šole je bilo društvo znova na cesti. Rešitev je bila odkup praznih prostorov posojilnice. Z iznajdljivostjo in pridnostjo so jo prenovili v sodobno Hišo kulture, ki jo je leta 2015 odprl takratni avstrijski zvezni predsednik dr. Heinz Fischer. Nekdanje propadajoče posloplje je postalo hiša z dušo ... Le prireditve s številnejšo udeležbo mora Drava organizirati v bližnji gostilni ali na Suškem gradu.

Oktet – ambasador suške kulture

Vsakod članov žvabeškega društva je po svojih močeh ambasador slovenske kulture. Najbolj znan pa je nedvomno Oktet Suha, ki že nad

in kantavtor Pepej Kropp. Pravo praznovanje je korona preprečila, zato pa je društvo lani z vožnjo s prazničnim vlakom po suški občini do sosedov v slovenskih Liblečah proslavilo 110-letnico delovanja društva.

Muzej družine Liaunig

Posebnost občine Suha in posredno Žvabeka je zasebni Muzej Liaunig Suha, ki je v svoje ime vnesel tudi slovensko ima kraja. Muzej in tudi suški grad, pravič omenjen leta 1279, sta vselej odprta tudi za prireditve Kulturnega društva Drava. Zasebni muzej, arhitekturna posebnost tega dela Koroške, je bil zgrajen leta 2008, zgradil pa ga je koroški podjetnik in zbiralec umetnin Herbert Walter Liaunig. V njem je zbral eno najbogatejših zbirk avstrij-

Oktet Suha v delno spremenjeni zasedbi. Ustanovnega člana baritonista Lenarta Katza je zamenjal Matej Maček (tretji z desne), dolgoletni pevec in glasbenik. / Foto: arhiv Oktet Suha

V Žvabeku se je leta 1885 rodil zbiralec slovenskih ljudskih pesmi dr. Zdravko Švikaršič. Leta 1946 pa je salezijanec Janez Rovar, rojen leta 1911 v okolici Cerknice, ki je služboval po različnih župnijah v Podjuni, v Žvabeku organiziral prvo »trikraljevsko akcijo« zbiranja pomoči za revne.

40 let s slovensko in še posebej s koroško pesmijo razveseljuje občinstvo na Koroškem in zunaj nje. Za okteto je 1500 koncertov, pa še veliko jih bo, pravijo pevci, ki so ob jubileju izdali knjigo »Kam še, kam? Wohin denn noch?«. Spomine pevcev in umetniških vodij je v knjigi zbral ustanovni pevec

ske likovne umetnosti po letu 1945 in jo obogatil tudi z deli umetnikov iz drugih držav. Muzej se ponaša s četrto največjo zbirko zlata na svetu (za Londonom, Houstonom in Cape Townom) in z bogato zbirko izdelkov iz srebra. Bogastvo muzeja so tudi poštna znamka. Muzej je odprt za javnost.

Žvabek s farno cerkvijo svetega Štefana, v ozadju greben Golice/Koralpe